

Hedersrelaterat våld och förtryck

– En kvalitativ studie om skolkuratorers upplevelser i arbetet med elever på gymnasieskolor

Nada Al-Edili

Jasmina Mehmedovic

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA 63)

HT 2014

Handledare: Anders Olsson

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till de sex informanter som ställde upp på intervjuerna. Vi vill även tacka våra familjer och vänner som stöttat oss under denna hektiska tidsperiod. Slutligen vill vi rikta ett stort tack till vår handledare Anders Olsson som väglett och stöttat oss i vårt uppsatsskrivande.

Lund 2015-01-07

Nada Al-Edili & Jasmina Mehmedovic

Abstract

Author: Nada Al-Edili and Jasmina Mehmedovic

Title: “Honour related violence and oppression

–A qualitative study on school counselor’s experiences in the work with pupils at high schools.”

Supervisor: Anders Olsson

Assessor: Håkan Johansson

The role for school curators in issues regarding honours related violent is very complex. There are few studies concerning professional experience of management in matters of honour related violent. The purpose of this paper is to examine how the professional school curator's role is described in honour violent cases. Furthermore, focus has been put on highlight the school counselor’s interaction with other participants in the issue. The school counselors face a lot of difficulties and challenges in the approach to not harm the student’s situation. Within the school curative work the professional curators experience difficulties in keeping a professional attitude and at the same time being able to act in accordance with the guidelines.

In this study, a qualitative method is applied, where we made six semi-structured interviews with school counselors at various high schools. To analyze the results, we have used the profession- and role theory. Based on selected theories the result has shown that school curators did not have direct guidance in proceeding issues considering honour related violent cases. The results also indicated that the school counselor has an integrated function in relation to other cooperating actors of problems related to honour violent.

Key words: School counselor, honour related violence, profession, cooperation

Innehållsförteckning

1. Problemformulering	6
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	7
2. Tidigare forskning	8
2.1 Översikt inom forskningsämnet.....	8
2.2 Flickors erfarenheter av kontakt med sociala myndigheter.....	8
2.3 Skolpersonalens arbete.....	9
2.4 Begreppsdefinitioner	11
2.4.1 Heder	11
2.4.2 Hedersförtryck	12
2.4.3 Patriarkala strukturer.....	12
3. Metod	13
3.1 Val av metod och metoddiskussion	13
3.2 Tillvägagångsätt vid litteratursökning	14
3.3 Urval.....	14
3.4 Tillvägagångssätt	16
3.5 Arbetsfördelning	16
3.6 Analys av empiri	17
3.7 Tillförlitlighet.....	17
3.8 Förförståelse.....	18
3.9 Etiska överväganden	18
4. Teoretiska utgångspunkter	19
4.1 Professionsteori.....	19
4.2 Professionaliseringsprocessen.....	21
4.3 Rollteori.....	22
5. Resultat	23
5.1 Definition av heder.....	24
5.2 Skolkuratorns ansvarsområde	25
5.3 Skolkuratorns förhållningssätt till hedersproblematiken	27

5.3.1 Skolkuratorernas strategier	29
5.3.2 Arbetet med myndiga elever	32
5.4 Samverkan med övriga aktörer	33
6. Analys	36
6.1 Skolkuratorernas definition av heder	36
6.2 Skolkuratorernas upplevelser i arbetet med hedersproblematik	38
6.2.1 Skolkuratorernas strategier	41
6.2.2 Skolkuratorernas samverkan med andra aktörer.....	42
7. Slutdiskussion	45
8. Referenslista.....	47
8.1.1 Internetkällor	49
9. Bilaga 1	50

1. Problemformulering

Ämnet hedersrelaterat våld och förtryck uppmärksammades i takt med mordet på Fadime Sahindal. Mordet blev startskottet på debatten i media, politiska och vetenskapliga sammanhang. Den intensiva debatten som förts kring hedersproblematiken belyser komplexiteten inom verksamheters arbete (Björktomta, 2007 s.7). I regeringens handlingsplan 2007/08:39 gällande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck framkommer att konsultstöd ska ges till bland annat socialförvaltningen. Som ett exempel på flera kommunala initiativ har i första hand en gymnasieskola i Norrköping utarbetat en handlingsplan för elever kring hedersrelaterat våld och förtryck (Norrköping kommun, 2007). Vidare har Örebro kommun (2013) fastställt en handlingsplan som sträcker sig till bland annat kommunledningen, förvaltningar samt representanter från programområdet barn och unga.

Personer som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck kan vända sig till bland annat skola, socialförvaltning och polis. Enligt socialtjänstlagen 2 kap. 1 § har kommunerna det yttersta ansvaret att ge stöd och hjälp för de som utsätts för våld. Socialarbetare möts av utmaningar i sitt förhållningssätt avseende vilket stöd och hjälp den enskilde behöver utan att det ska vara till men för denna. Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen utarbetat ett utbildningsmaterial (2010, s.9) för att utveckla kompetens kring frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck. I utbildningsmaterialet nämns att socialstyrelsen i sin tillsynsverksamhet kritiserat kommuner avseende hantering av ärenden som berör hedersrelaterat våld. Kritiken har riktats mot att det finns en saknad av genomförandeplaner, barnperspektivet samt brister i bemötandet (Socialstyrelsen, 2010 s.9). Frågor om hur hedersrelaterat våld bör hanteras kommer till uttryck genom personalens bristfälliga kunskap inom socialförvaltningen (ibid). Hur ska verksamheter bemöta flickor som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck utan att den egna professionella rollen frångås?

Ett viktigt inslag om hedersproblematiken i tidigare forskning som lyfts upp i flera artiklar och rapporter handlar om yrkesverksammas svårigheter i balansen mellan, å ena sidan hålla ett professionellt förhållningssätt och å andra sidan inte enbart handla i enlighet med riktlinjer. Ibland ställs medarbetare inför dilemman där det krävs strategier för att vara till hjälp för elever som är rädda för konsekvenserna av att berätta sin historia. Alizadeh & Törnkvist et al. (2011, s.479) tydliggör strategier för hur skolpersonalen går tillväga i mötet med flickor för att visa tillgänglighet. Vilka arbetsmetoder har skolpersonal för att etablera kontakt med flickor? Hur påverkas skolpersonalens professionella roll i förhållande till den arbetsmetod som väljs?

Att stå inför ett ställningstagande som innebär att behöva kontakta föräldrar och myndigheter men samtidigt inte förlora flickors förtroende ställer den professionellas roll i ett dilemma (Alizadeh & Törnkvist et al., 2011 s.4). Betyder det bästa stödet för elever en konflikt med den professionellas yrkesetik? I De los Reyes (2003) och Björktoftas (2007) rapport, uttrycks ett professionellt etiskt dilemma inom flera yrkesgrupper som kommer i kontakt med utsatta flickor. Artiklarna skrivna av Carbin (2010) samt Alizadeh & Törnkvist et al. (2011), visar på att det finns komplexitet kring ämnet om hedersrelaterat våld och förtryck vilket skapar otydlighet i yrkesutövarens handlingsutrymme samt tillvägagångsätt i arbetsmetoder. Det centrala vi vill inrikta oss på i vår undersökning, är skolkuratorns professionella roll i arbetet med elever samt hur samverkan med andra aktörer ser ut. Hur ska den enskilde yrkesutövaren agera i förhållande till sin professionella roll utan att det ska vara till men för eleven? Vilken lösning är lämpligast för eleven utifrån barnets bästa? Behöver den professionella frångå sin roll som skolkurator för att i vissa fall åstadkomma det som är lämpligast i situationen? Hur ska skolkuratoren i praktiken skapa en allians med eleven utan att förlora förtroendet och samtidigt upprätthålla ett samarbete med övriga aktörer?

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur skolkuratorerna beskriver sin professionella roll i arbetet med elever som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare är syftet att belysa skolkuratorernas samverkan med andra aktörer.

1.3 Frågeställningar

- Hur upplever skolkuratorerna arbetet med elever som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck?
- Vilka erfarenheter har skolkuratorerna i samarbetet med andra aktörer kring elever med hedersproblematik?

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras De los Reyes rapport (2003) som handlar om kvinnojourers arbete med hedersproblematik samt flickors egna berättelser. Vidare belyses Björktomtas (2007) rapport samt Alizadehs & Törnkvists et al. (2011) artikel om skolpersonalens arbete i mötet med flickor som blivit utsatta för hedersproblematik. Vi har även valt en artikel av Fox och Butler (2007), som betonar elevers synpunkter på skolkuratorers tillgänglighet.

2.1 Översikt inom forskningsämnet

I vårt sökande efter tidigare forskning relaterat till ämnet om skolkuratorns roll i arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck har vi inriktat oss på studier i Sverige. Forskning som berör skolkuratorers arbete med hedersproblematik finns det få studier om. Det finns även få studier som analyserar komplexiteten med hedersrelaterat våld vilket tyder på att det behövs fler politiska lösningar vars effekter behöver utvärderas och analyseras (NCK 2010, s.10).

2.2 Flickors erfarenheter av kontakt med sociala myndigheter

Flickors berättelser har under de senaste åren bidragit till större kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck (Carbin 2010, s.110). Trots detta finns det fall där flickor och unga kvinnor som vänder sig till myndigheter inte tas på allvar och med en oförståelig underlåtenhet (De los Reyes 2003, s.10). I De los Reyes (2003, s.24) rapport framkommer att flickornas kontakt med sociala myndigheter, skola och polis ofta ledde till misslyckade möten på grund av att deras situation missbedömts och missförstått. De los Reyes (2003) har på uppdrag av regeringen skrivit denna rapport som belyser flickornas, unga kvinnornas samt personalens berättelser på kvinnojourer. Syftet med rapporten har varit att synliggöra unga kvinnor och flickor med invandrarbakgrund som blivit utsatta för våld och hot av sina familjemedlemmar och släktingar. I rapporten har det gjorts en enkätundersökning av kvinnojourer samt ett urval av forskarrapporter och officiella dokument har legat till grund för rapporten. De los Reyes (2003) sätter flickornas och unga kvinnornas utsagor i kontext till debatten i media, forskningen och representanter för myndigheter. I enlighet med De los Reyes (2003, s.25) kan misslyckade möten med flickorna som kommer i kontakt med sociala myndigheter tyda på att flickorna inte behandlas som våldsoffer.

Vidare menar De los Reyes (2003, s.25) att flickorna bemöts utifrån etniska föreställningar då socialförvaltningen redan på förhand har en förutbestämd mall. Socialförvaltningen hanterar minderåriga flickornas situation utifrån principen om barnets bästa. I vissa fall frångår socialförvaltningen barnets bästa genom att kontakta flickornas föräldrar. Förväntningar hos

socialförvaltningen är att det ska uppnås en överenskommelse med föräldrarna. Däremot är en återförening med familjen inte alltid eftersträvansvärd. Utifrån ovanstående menar därför De los Reyes (2003, s.24) att socialförvaltningen inte alltid är den rätta myndigheten för att en överenskommelse med föräldrarna ska uppnås.

2.3 Skolpersonalens arbete

Björktomta (2007) har skrivit en rapport om personalens möten med utsatta flickor. Intervjuer har genomförts med socialsekreterare, skolkuratorer, representanter från introduktionsenheten för nyanlända, socialjourens personalgrupp, kuratorer och barnmorskor från ungdomsmottagningen i Huddinge kommun. Rapporten skildrar avsaknaden av definitionen för hedersrelaterat våld samt vilken inverkan det har för kartlägningsarbetet inom socialt arbete (Björktomta 2007, s.10-12). I sin sammanfattande analys lyfter Björktomta (2007, s.46) upp att de olika yrkesrollerna har skilda ingångar till flickorna och kvinnorna. Beroende på yrkesrollens uppdrag möts flickorna inom olika sammanhang vilket avgränsar vilken del av ”verkligheten” som personalen får ta del av. Skolkuratorerna möter den del av flickornas ”verklighet” där friheten begränsas genom valet av partner (ibid). I en intervju med skolkuratoren speglas flickornas situation i årskurs sex som kontrollerande utan en medvetenhet från flickornas sida. Skolkuratoren beskriver att en del av flickorna efter årskurs fyra och fem tystnar och inte ifrågasätter livet på samma sätt som i stigande ålder. Andra flickor har en förståelse på att hens liv är annorlunda och är olyckliga över sin situation (ibid). Resultatet av rapporten visar att hedersbegreppet utvecklats till en stereotyp, för att det inte finns en enhetlig definition om vad som är hedersrelaterat arbete och inte. Därav visar detta på att personalgruppen utgår från eget tyckande och egna erfarenheter som för många begränsar de verktyg som finns tillhanda. För personalen föreligger en skyldighet att använda sig av dessa verktyg (Björktomta 2007, s.50).

En annan ingångsvinkel som berör skolkuratorns handlingsutrymme är en studie, som utförts i utvalda skolor i Sverige. I Alizadehs & Törnkvists et al. (2011) studie intervjuades skolpersonal kring sina erfarenheter i arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck. Med skolpersonal i denna artikel avses skolkurator samt skolsköterska. Artikeln är relevant för vårt ämne då den belyser komplexiteten i skolpersonalens handlingsutrymme och professionalitet med flickor som blivit utsatta. Den visar på arbetssätt och strategier som både kan ge eleven det stöd och hjälp denna behöver men det kan även hämma situationen med anledning av att lösningen inte är tillräcklig för eleven (Alizadeh & Törnkvist et al. 2011, s.477-479). Vidare är artikeln av vikt för vår studie, eftersom den synliggör skolkuratorns samverkan med övrig

personal inom skolan. Skolkuratoren har ett samarbete med andra professioner inom elevhälsoteamet. Den roll som skolkuratoren har i elevhälsoteamet belyses i resultat avsnittet.

Alizadehs & Törnkvists et al. (2011, s.480) nämner i artikeln att elever som berörs av hedersproblematik väntar tills det gått långt i deras problematik innan de vänder sig till skolpersonal. Skolpersonalen menar att elever är rädda för att dela med sig av sin historia och använder därför strategier för att skolpersonalen inte ska ta kontakt med socialtjänst eller familj (Alizadehs & Törnkvists et al. 2011, s.482). I artikeln benämns det att skolpersonalen måste upprätthålla lojaliteten gentemot eleven som i sin tur måste visa lojalitet mot sina föräldrar. På detta sätt vill därför eleven ha "indirekt" stöd från skolpersonalen, fast i enlighet med familjens strukturer (ibid). Alizadeh & Törnkvist et al. (2011, s.481) betonar att skolpersonalen hjälper eleven genom att hitta hemliga vägar ut som exempelvis byte av schema utan föräldrarnas vetande. Ett ytterligare arbetssätt som omnämns är att skolpersonal försöker samarbeta med familjen och förklara varför skolan är av vikt för eleven. Alizadeh & Törnkvist et al. (2011, s.476) betonar att det inte finns internationell forskning kring ämnet om skolkuratorns erfarenheter av hantering i fall som rör flickor som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Det ytterligare perspektivet som inte berörts i detta avsnitt är elevernas uppfattningar om skolkuratorns arbete. Fox och Butler (2007) har gjort en undersökning i Storbritannien där ett flertal elever från olika gymnasieskolor deltagit. Undersökningen syftar till att synliggöra elevernas synpunkter på skolkuratorns arbete och tillgänglighet i skolan. De flesta eleverna var medvetna om att det fanns en kurator på skolan, men trots detta visade 21 % av eleverna brist på kännedom (Fox & Butler 2007, s.97). Skolkuratorns sekretess uppfattades av målgruppen som både en fördel och nackdel. Eleverna uttryckte en brist på kunskap gällande skolkuratorns sekretess och i vilka fall denna får hävas. I artikeln ansåg eleverna att skolkuratoren vid första mötet ska informera om hens skyldigheter avseende sekretess. Enligt eleverna är det viktigt att ha en skolkurator som de kan vända sig till om de vill prata med någon (ibid). Flickorna uppgav att de skulle överväga att träffa en skolkurator och var mer benägna till detta än pojkarna.

Förslag från eleverna kring hur de vill förbättra kuratorns verksamhet visade på att de vill ha en heltidskurator eller flera kuratorer på skolan. Det räckte inte för eleverna att veta att det fanns en skolkurator utan ungdomarna vill veta var kuratorn sitter, vad hen arbetar med, hur en tid bokas och när kuratorn är tillgänglig (ibid). De områden som rapporterades från

eleverna som de möjligtvis kan prata med kuratorn om var bland annat mobbning, hemförhållanden, skolfrågor och riskbeteende. Skolor måste arbeta för att främja skolkuratorns tillgänglighet samt göra det mer acceptabelt för elever att vända sig till kuratorn (Fox & Butler 2007, s.97).

2.4 Begreppsdefinitioner

Som tidigare nämnts finns det i enlighet med Björktomtas rapport (2007) ingen enhetlig definition av vad som är heder. Däremot finns olika perspektiv på definition av heder, som vi kommer att redogöra för under detta avsnitt. Först och främst skildras Jemteborns (2005) definition av ordet heder samt hedersförtryck. Därefter görs det en koppling till heder samt patriarkala strukturer utifrån Björktomtas (2007) och Jemteborns (2005) perspektiv.

2.4.1 Heder

Definitionen av begreppet heder är anseende, ära, vördnad och respekt. Begreppet anseende är främst kopplat till kvinnan och hennes sexualitet. Kvinnor som inte upprätthåller familjens goda anseende utsätts för olika våldshandlingar (Sedem 2012, s. 13). Familjens status anses vara beroende av att ha heder, därför kontrollerar familjen kvinnans sexualitet, uppförande samt umgänge (Jemteborn 2005, s.1). Jemteborn (2005, s.12) refererar i sin avhandling till socialantropologen Wikan (2004), som beskriver att hedersbegreppet kan handla om en inre samt ett yttre erkännande från omgivningen. De inre samt det yttre erkännandet kan komma i obalans om en individs handling för att uppnå heder inte erkänns eller respekteras av omgivningen.

Jemteborn (2005, s.12) nämner i sin avhandling begreppet "hederskod" som är en rättighet och innebär att personen behandlas med värdighet om den följer samhällets krav och regler. Samhället i denna kontext är hedersgruppen bestående av familj och släktingar som eftersträvar hederskodexen. Familjemedlemmarna har en gemensam heder och omvärldens värderingar om den enskilde är centralt. Inom hederskodexen går gruppens intressen före den enskildes. Hedern vilar på gruppens uppfattningar om den enskildes handlingar. Om den enskilde gör ett regelbrott förloras hela gruppens heder (ibid). Hedern upprätthålls genom att den som utfört ett regelbrott straffas (ibid). Då det skett ett regelbrott förloras acceptansen från övriga medlemmar i gruppen. Detta innebär att gruppen tappat kontrollen över den enskilde som utfört regelbrottet och denna straffas genom sanktioner som bland annat, tvångsgiftermål, hot och våld (Alizadeh & Törnkvist et al. 2011, s.477).

2.4.2 Hedersförtryck

Jemteborn (2005, s.4) refererar i sin avhandling till en rapport som gjorts i storstads länen kring hedersrelaterat våld. Rapporten från Västra Götalands län (2004) grundar sig på en enkät utförd 2002 och begreppet hedersvåld har sedan blivit mer omfattande och innefattar det som kallas ”hedersförtryck”. Frågan om att flickor lever i en så kallad förtryckarstruktur har blivit synliggjord (Jemteborn 2005, s.4). Vidare hänvisar Jemteborn (2005, s.23) till Skåne läns rapport (2002) där beskrivningar om hur yngre flickor lever under strikta levnadsvillkor skildras. Det finns en begränsning för flickor avseende val av umgänge samt rörelsefrihet (Jemteborn 2005, s.143).

2.4.3 Patriarkala strukturer

Det patriarkala våldet definieras som en del av det hedersrelaterade våldet. Björktomta (2007, s.19) hänvisar till Länsstyrelsen i Östergötland (2006) som har tagit fram en definition av hedersrelaterat våld och förtryck, begreppen beskrivs i familjer med patriarkala samhällsstrukturer. Med hierarkisk ordnad struktur avses den enskilde individen som är underordnad gruppen och tar ansvar för heder och skam (Björktomta 2007, s.19). Patriarkat innebär en hierarkiskt ordnad samhällsstruktur av makt där mannen är överordnad kvinnan. Strukturen förknippas till mäns förtryck av kvinnor på grund av deras kön. Inom patriarkala familjer där maktstruktur råder förutsätts utsatta flickor leva (Jemteborn 2005, s.144). I det patriarkala systemet där män ingår finns olika hierarkiska ställningar som beroende på vart mannen befinner sig innehar olika mycket makt. Denna maktutövning som finns i patriarkatet anses vara "legitim", eftersom traditionen styrks av föreställningar om att en del män har vissa förmågor som ger dem en given position. Patriarkala regler bidrar till kvinnors underordning inom ekonomiska, politiska, kulturella, sociala och lagstiftningsmässiga system (Jemteborn 2005, s.29). Jemteborn (2005, s.29) hänvisar till Riyadh Al-Baldawi (2003) som hävdar att den patriarkala familjestrukturen tillvaratar familjens intressen i förhållande till omgivningen. Fadern i familjen står högst i hierarkin och den yngsta dottern längst ned. Denna typ av familjestruktur förekommer i exempelvis Mellanöstern och Nordafrika (ibid).

3. Metod

Detta avsnitt berör vårt val av metod samt en metoddiskussion kring varför vi valt semistrukturerade intervjuer framför ostrukturerade. Vidare belyses vårt tillvägagångssätt vid litteratursökning som innehåller en redogörelse för den funna tidigare forskning samt de sökord som legat till grund för vår sökning. I metodavsnittet presenteras vidare vårt urval av intervjupersoner samt en redovisning för vårt tillvägagångssätt att etablera en kontakt med fältet. Vi gör även en beskrivning om hur vi gått tillväga då vi analyserat vårt empiriska material och för en diskussion om hur begreppen rehabilitering samt validitet kan appliceras på vår studie. Under rubriken avgränsningar presenterar vi de perspektiv som inte beaktats i vår studie. Vi gör under rubriken förförståelse en diskussion om vad som föranlett intresset för ämnet samt hur det kan komma att påverka vår studie. Slutligen redogör vi för fyra etiska överväganden som beaktats under hela studiens gång.

3.1 Val av metod och metoddiskussion

Valet av kvalitativ metod baseras på att vi i största del vill efterlysa förståelse och innebörd av hedersproblematiken snarare än hur vanligt fenomenet är. Utifrån vårt syfte valde vi en kvalitativ forskningsmetod där syftet är att genom semistrukturerade intervjuer fånga skolkuratorers upplevelser och erfarenheter i arbetet med elever som har en hedersproblematik.

Bryman (2011, s.415) nämner att det finns olika former av kvalitativa intervjuer som till exempel semistrukturerad intervju samt ostrukturerad intervju. Det gemensamma med ostrukturerade och semistrukturerade intervjuer är att dessa utgår från att låta respondenten använda sina egna ord och utveckla sina tankegångar (ibid). Syftet med dessa intervjuformer är att upptäcka personliga erfarenheter och känslor (Denscombe 2000, s.136). Vid en semistrukturerad intervju kan intervjuaren använda sig av en intervjuguide, vilket innebär att utgå från valda teman och allmänna frågeställningar som ett verktyg under intervjun (Bryman 2011, s.415). Vi har använt oss av en intervjuguide (se bilaga 1) eftersom vi då fritt kunde utforma våra frågeställningar och styra intervjun efter dessa. Med hjälp av intervjuguiden fick vi under intervjuerna en struktur som gjorde det möjligt för oss att följa om vi fått med det betydelsefulla. Under intervjuernas gång använde vi oss i våra frågor ibland av ett språkbruk som inte var begripligt för respondenterna, vilket bidrog till att vi fick utveckla våra frågeställningar ännu mer. I de fortsatta intervjuerna formulerade vi om ordvalet på våra frågeställningar som resulterade att vi fick andra svar med ett tydligare fokus i anknytning till undersökningens syfte. Begränsningen med att använda sig av semistrukturerade intervjuer

där respondentens öppenhet i fråga upplevdes vara en risk eftersom samtalet kan leda vidare in på andra spår.

3.2 Tillvägagångsätt vid litteratursökning

I vårt sökande efter informationskällor kring vårt ämne har vi sökt i flera databaser, bland annat Lubsearch, Swepub och Libris. Vi har sökt efter rapporter, avhandlingar och artiklar som riktar sig främst på skolkuratorers arbete i kontakt med elever som har en hedersproblematik. Vidare har vi även funnit internationell forskning inom ämnet i form av artiklar med sökorden honour, counselling, honour related problems och violence. Vi har använt oss av fyra internationella artiklar av Fox och Butler (2007), Carbin (2010;2014) och Alizadeh & Törnkvist et al. (2011) som är av relevans för ämnet. Senare har vi under vår sökning hittat tre svenska rapporter av Björktomta (2005; 2007) samt De los Reyes (2003). Vidare har vi under vårt sökande funnit två svenska avhandlingar av Lorentzen (2008) samt Jemteborn (2005).

Forskning om skolkuratorns yrkesprofession är begränsad vilket har medfört att vi har fått vara källkritiska till det vi hittat. Vår strävan har varit att hitta relevant forskning för vår undersökning vilket innebär att forskningen tar avstamp i skolkuratorns aktuella arbete med hedersproblematiken i Sverige. Vi har ställt oss källkritiska till internationella källor eftersom det finns skillnader i skolkuratorns arbetssätt i Sverige och den lagstiftning som ligger till grund.

3.3 Urval

Vi har genomfört intervjuer med skolkuratorer i sex olika gymnasieskolor i två städer i Skåne. Kriteriet för att kunna genomföra studien var att våra respondenter hade en erfarenhet av arbetet med elever där det rört sig om hedersproblematik. Syftet med kriteriet var att vi ville få insyn i skolkuratorernas erfarenheter av arbetet med hedersproblematik. Vi har i vår urvalsprocess valt intervjupersoner som varit relevanta i förhållande till vårt syfte och frågeställningar, vilket betyder att vi gjort ett målstyrt urval (Bryman 2011, s. 350). De utvalda gymnasieskolorna har en större del av elever med invandrarbakgrund utan hänsyn till våra egna förutfattade meningar som kan ha en inverkan på studiens resultat och utformning. Vårt sökande av gymnasieskolor har av den anledningen varit avgränsat.

Nedan följer en kort presentation av våra intervjupersoners tidigare, nuvarande arbetslivserfarenheter och vidareutbildningar. Vi har valt att ge intervjupersonerna fiktiva namn för att lättare kunna följa deras resonemang och veta vem som sagt vad. Våra respondenter har alla en socionomutbildning och en erfarenhet av arbetet med hedersärenden.

- Skolkuratoren Lina har arbetat på en gymnasieskola i 12 år, hon arbetar nuvarande på en annan gymnasieskola där majoriteten är flickor. Lina har tidigare jobbat inom socialförvaltningen med både behandling och placeringar.
- Jessica är skolkurator och har arbetat 2 år på en gymnasieskola i en stad i Skåne där hon fortfarande är yrkesverksam. Tidigare har hon varit familjebehandlare på barn och ungdomspsykiatri.
- Sofia arbetar som skolkurator på en gymnasieskola, hon har varit verksam där i 13 år. Hon har även varit verksam som kurator på låg och mellan stadiet.
- Vår fjärde skolkurator Jonas arbetar även på en gymnasieskola och har varit där i 1,5 år. Han har arbetat på en annan gymnasieskola tidigare och har även varit verksam på två behandlingshem för kriminella ungdomar. För nuvarande går Jonas en utbildning om hedersproblematik.
- Skolkuratoren Ylva har gått ett flertal utbildningar om hedersproblematik och har dessutom högskolepoäng i en kurs som rör sig om hedersproblematik. Hon har arbetat med denna problematik länge. För tillfället är hon verksam på en gymnasieskola och har arbetat inom skolan i ca 20 år. Ylva har en arbetslivserfarenhet inom socialförvaltningen vad gäller utredningar kring barn och ungdomar som far illa samt behandling.
- Vår sjätte skolkurator Anna arbetar inom ett hedersnätverk inom kommunen tillsammans med andra skolkuratorer inom samma kommun. Inom detta nätverk brukar det hållas utbildningar och föreläsningar om hedersproblematik. Anna har arbetat i 2 år på en gymnasieskola och tidigare varit på socialförvaltningen i 12 år. På socialförvaltningen arbetade hon med utredningar kring både vuxna och ungdomar.

3.4 Tillvägagångssätt

I syfte att hitta respondenter för vår undersökning, valde vi att söka upp gymnasieskolor på internet. Vårt sökande av skolkuratorer riktades i första hand in på en stad i Skåne i strävan att se hur olika skolkuratorer i samma kommun arbetar. Vi har genom telefonkontakt med sex skolkuratorer presenterat både syfte och upplägg med uppsatsen. Några av skolkuratorerna som vi tog kontakt med föll bort eftersom de inte hade en erfarenhet av arbetet med elever där det rört sig om hedersproblematik. En fördel med telefonkontakt var att vi i vissa fall fick direkt kontakt med kuratorerna. Nackdelen med att ta kontakt via telefon var att utvalda respondenter i alla fall inte svarade eller ringde tillbaka. Detta resulterade i vidare sökande av nya intervjupersoner. Vidare begränsade vi oss vid sökande av gymnasieskolor med tanke på att vi ville inrikta oss på skolor där det finns flest elever med invandrarbakgrund. Då alla intervjupersonerna i den utvalda staden inte svarade efter ett ytterligare samtal från oss valde vi att inrikta oss på en annan stad i Skåne. I denna stad fanns det två gymnasieskolor som var av intresse för vår undersökning. Respondenterna informerades i början av varje intervju om att deras namn och skola skulle avidentifieras i undersökningen. Vidare delgavs intervjupersonerna att medverkan i undersökningen var frivillig. Under intervjun godkände intervjupersonerna att en bandspelare användes för att spela in intervjuerna.

Efter att vi bokat in intervjuer med respondenterna utformade vi en intervjuguide (se bilaga 1). Intervjuguiden innehåller skilda teman om skolkuratorns arbete med hedersproblematik samt samverkan med andra aktörer. Under första intervjun använde vi oss till största del av intervjuguiden. Efter första användningen av intervjuguiden blev det tydligt att en beskrivning av skolkuratorns arbete i allmänhet tog en stor plats under intervjun. Under resterande intervjuer valde vi därför att presentera vårt syfte med undersökningen, vilket bidrog till att respondenterna höll sig till ämnet. Vi fick en insyn i vilka följdfrågor som var av större vikt och valde därför att utgå från dessa. Intervjuernas längd varierade och var från 30 minuter till 40 minuter. Alla intervjuer har transkriberats under samma vecka som intervjuerna ägde rum.

3.5 Arbetsfördelning

Arbetet har fördelats jämnt mellan oss eftersom vi samarbetat vid skrivandet och bearbetat både syftet, problemformuleringen och frågeställningarna. Intervjuguiden utformade vi tillsammans. Genomförandet av fem intervjuer gjordes tillsammans, sista intervjun höll en av oss. Vidare har transkriberingen fördelats mellan oss där vi transkriberat och kodat tre intervjuer var. Teori avsnittet delade vi upp med tanke på att vi bland annat valt två skilda

teorier som vi fördjupade oss i. Övriga avsnitt som tidigare forskning, resultatdelen, metoddelen, analysdelen och slutdiskussionen skrev vi tillsammans.

3.6 Analys av empiri

Efter de genomförda intervjuerna med skolkuratorerna har vi delat upp intervjuerna och transkriberat dem. Vi har kodat vårt empiriska material genom att vi valt ut teman och nyckelord som förekommit under intervjuerna. Enligt Bryman (2011, s.514) innebär kodning att material sorteras utifrån kategorier och begrepp. Genom att vi använt oss av nyckelord och olika teman i marginalen har det underlättat för oss att dela upp olika delar och få en inblick på samband och mönster mellan koderna. En del intressanta resonemang i intervjuerna har vi senare kopplat till relevanta begrepp i vår analys (Jönsson 2010, s.57). Vi har sorterat koderna under olika rubriker för att vi lättare ska kunna se kopplingen med våra teoretiska begrepp. De kategorier som vi använt i materialet är bland annat förhållningssätt, arbetsuppgifter, samverkan, elevhälsoteam, omyndiga och myndiga elever samt strategier. I analysen har vi redogjort för samtliga kategorier under de rubriker som sammangrenar just det avsnittet. I slutskedet har vi kopplat våra teoretiska begrepp och relevant litteratur till det kodade materialet (Bryman 2011, s.525).

3.7 Tillförlitlighet

Reliabilitet och validitet är enligt Bryman (2011, s.352) två viktiga kriterier för att bedöma samhällsvetenskapliga undersökningar. Reliabilitet är huruvida undersökningen skulle få samma resultat om den gjorts på nytt eller påverkas av slumpmässiga premisser (ibid). Neuman betonar att interaktionen mellan forskare och intervjupersonerna under kvalitativ intervju påverkar resultatet, vilket bidrar till att olika forskare inte kan uppnå samma kunskap (Neuman 2006, s. 196). Vidare gäller de resultat vi fått i vår studie för de utvalda skolkuratorerna som vi intervjuat, vilket gör att reliabiliteten påverkas. Skolkuratorerna samt städerna de arbetar i har anonymiserats i vår studie, vilket minskar reliabiliteten. Vi har spelat in våra intervjuer med hjälp av en bandspelare och därefter transkriberat vårt empiriska material. Transkribering av intervjuerna bidrog till att vi kunde följa intervjun ord för ord och därmed minska möjligheten till att missa något. I avsnittet där vi presenterat resultatet av det empiriska materialet har vi citerat intervjupersonerna, vilket ökar reliabiliteten.

Validitet innebär huruvida man mäter det som avser att mätas (Jönsson 2010, s.15). Vi har under studiens gång hela tiden haft vårt syfte och frågeställningar i åtanke. Som stöd under

intervjuerna har vi använt oss av en intervjuguide under varje intervjutillfälle, som höll oss till de teman och frågeställningar vi eftersträvade.

3.8 Förförståelse

Intresset för ämnet om hedersrelaterat våld och förtryck väcktes i samband med ett händelseförlopp, som resulterade i funderingar och reflektioner. Händelsen berörde en nära vän till en av oss och kan beskrivas som kontroll av sociala förhållanden relaterat till patriarkala strukturer. Den enskilde blev mot sin vilja tvingad av sina föräldrar att gifta sig med en släkting från samma ursprungsland. Föräldrarnas agerande föranledde till hens kontakt med skolkuratoren där hen utan föräldrarnas vetande några veckor senare placerades i ett skyddat boende. Efter placeringen tog det inte lång tid innan hen återvände tillbaka till sina föräldrar. Återföreningen med föräldrarna inverkade positivt för den enskilde. Kan återförening med familjen bygga på ett antagande om en förbättring av hens situation eller inte? Är avsaknaden av familjemedlemmarna en orsak till återvändningen? Det är viktigt att vår förförståelse om ämnet inte förknippas till skolkuratorernas utsagor eftersom detta kan påverka vår inriktning vid datainsamlingen.

3.9 Etiska överväganden

Deltagarna i vår studie har tagit del av information om syftet med undersökningen två veckor innan intervjuerna skulle utföras. Information om undersökningen samt vilka moment som ingick presenterades för deltagarna. Det insamlade materialet kommer endast att användas för forskningsändamålet vilket uppfyller en av de etiska principerna, nyttjandekravet.

Personuppgifter och annan information om personerna i undersökningen ska bevaras på ett sådant sätt att utomstående inte kan komma åt dem. Av denna anledning kommer intervjupersonerna och skolorna att tilldelas fiktiva namn för avidentifiering (Bryman 2011, s. 132-133). I undersökningen har deltagarna rätt att själv bestämma när de vill avbryta sin medverkan utan att det skapar negativa konsekvenser för dem (Vetenskapsrådet 2002, s.10). Sammanfattningsvis har intervjupersonerna fått information om nyttjandekravet, avidentifiering av namn samt städer och att de kan avbryta sin delaktighet när som helst under intervjun. Samtliga deltagare har muntligen samtyckt till medverkan i undersökningen. I denna studie har vi uteslutit elevernas och familjernas perspektiv eftersom det möjligtvis kan innebära men för den enskilde att behöva återuppleva tidigare episoder som berört dem. Bryman (2011, s.132) hävdar att en forskning som är till "men" för deltagarna är oacceptabel i den meningen att det kan finnas risk för stress och sämre självförtroende.

4. Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt kommer vi att presentera de teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för analysdelen. Vi kommer att använda oss av professionsteorin, professionaliseringsprocessen och rollteorin. Professionsteorin och professionaliseringsprocessen ämnar ligga till grund för denna studie i syfte att förstå skolkuratorns uppdrag och profession i arbetet med elever som blivit utsatta för hedersproblematik. Med rollteori kan vi skapa oss en djupare förståelse om skolkuratorns yrkesroll i arbetet med hedersproblematik. Skolkuratoren har arbetsuppgifter som sätter ramen för vilket arbetsområde denna arbetar med.

4.1 Professionsteori

Inom professionsforskningen har det varit svårt att hitta en entydig definition av professionernas gemensamma och specifika egenskaper. Professionsforskningen har de senaste åren försökt ange egenskaper inom en profession utifrån att de måste förstås inom den samhällseliga kontexten som de finns i. Professionens egenskaper är kopplade till en viss situation och samhällsordning och andra vid en annan tidpunkt och kontext. Gränsdragningen mellan en profession och icke profession utgörs beroende på vilka attribut som tonvikten ligger vid (Brante 2009, s.21-25). Lindgren och Johnsson (1999, s.15) menar i likhet med Brante (2009, s.21-25) att det inte finns en entydig definition av begreppet profession inom den samhällsvetenskapliga forskningen. Lindgren och Johnsson (1999, s.15) hänvisar till Greenwood (1957) som hävdar att det utmärkande för begreppet profession är att det bland annat finns en professionell auktoritet och etiska regler (ibid).

Brante (2009, s.25) menar att de tidigare definitionerna av begreppet profession är tids- och rumsberoende och har därför definierat ett alternativ. Brante (2009, s.27) försöker utifrån åtta aspekter förklara begreppet profession. Vi har enbart valt ut två av dessa aspekter som är ”profession och autonomi” samt ”profession och förtroende”. Första aspekten används i syfte att belysa hur skolkuratorns autonomi påverkas i hedersärenden där elevens vilja styr arbetet. Andra aspekten tas upp för att synliggöra hur skolkuratoren skapar förtroende i kontakt med eleven.

Profession och autonomi. Den professionellas autonomi i yrkesrollen innefattar frågor som hen kan fatta självständiga beslut i. Autonomi för den professionella beror på de villkor och styrningsformer som finns inom organisationen i relation till makthavare. Innehållet i den professionellas yrkesutövning varierar i praktiken.

Profession och förtroende. De professioner som är framgångsrika har ett förtroende som grundar sig på en allmängiltig uppfattning om verksamhetens inflytande och begränsningar. Förtroendet för professionen stärks genom en strikt yrkesintegritet, kamratskap och etiska riktlinjer (Brante 2009, s.27).

Den professionella har en specifik utbildning för att kunna utföra vissa arbetsuppgifter, vilket gör hen autonom (Molander & Terum 2008, s.13). Eftersom den professionella innehar en specifik kompetens, betyder det att hen har kontroll över ett område därmed ett mått av jurisdiktion (Eriksen & Molander 2008, s. 161, Fauske 2008, s.48). Inom professionen finns vidare etiska regler som styr relationen till kollegor och människor som man arbetar med. Det föreligger ett förtroende och vissa förväntningar på den professionella att arbetsuppgifter utförs i enlighet med yrkesetikerna (Molander & Terum 2008, s.13). Begreppen autonomi och jurisdiktion beskriver vilken yrkesmässig verksamhet skolkuratoren deltar i då hen arbetar med hedersproblematik och är av vikt för studien.

Ett ytterligare begrepp som inryms inom profession är semiprofession som myntades av Etzioni (1969). Johnsson och Lindgren (1999, s.16) som refererar till Etzioni (1969) hävdar att semiprofession befinner sig mellan de grupperna som inte är professionella och de som är väletablerade. Semiprofessionella har en lägre utbildning och den teoretiska kunskapsgrunden är mindre utvecklad. Etzioni (1969) menar att socialarbetaren tillhör de semiprofessionella. Hasenfeld (1983) hävdar att socialarbetaren inte har ett kunskapsområde som är begränsat (Johnsson och Lindgren 1999, s.16).

I vår studie avser vi att undersöka skolkuratorns professionella roll. Professionsteorin förklarar vad en profession innebär samt vilka infallsvinklar som bör tas i beaktning. De infallsvinklar som ligger till grund för professionsteorin är jurisdiktion och förväntningar. Jurisdiktion belyser de ansvarsområden som finns inom olika professioner. Skolkuratoren samverkar med andra professioner inom och utanför skolan och därför synliggör jurisdiktionen gränserna för skolkuratorns ansvarsområden. Vidare kan jurisdiktion användas i samband med att lyfta fram vilka förväntningar som finns inom skolkuratorns yrkesroll i relation till andra interna och externa samarbetsaktörer. Slutligen kan vi med begreppet semiprofession få insyn i hur det skolkuratoriva arbetet påverkas i förhållande till det begränsade kunskapsområdet.

4.2 Professionaliseringsprocessen

Johansson och Lindgren (1999, s.19) benämner professionaliseringsprocessen som står för den enskildes etablerade kunskaper och förmågor under en längre tid och beskrivs utifrån olika positioner. Det finns sex positioner men, vi kommer enbart behandla tre av dessa positioner, eftersom de kan kopplas till uppsatsen syfte.

1. Den professionella yrkesutövarens värderingar som består av etiska regler, normer och uppfattningar inom yrket. Värderingarna sätts i förhållande till de individer som man arbetar med som klienter och medarbetare.
2. Reflektion av det egna arbetet, som gör det möjligt att hantera nya situationer som tidigare inte uppkommit utifrån det egna arbetssättet.
3. Den professionella har en bestämd yrkesidentitet, vilken ger självförtroende i de arbetsuppgifter som utförs. Utifrån den bestämda yrkesidentiteten finns en uppfattning om yrkets förtjänster och begränsningar.

Vidare hävdar Johansson och Lindgren (1999, s.21) att det centrala för professionellt socialt arbete är att socialarbetaren är mer personligt inblandad i sin yrkesutövning. Därav påverkas professionaliseringsprocessen av detta, eftersom att avståndet till klienten blir komplicerat då socialarbetaren är involverad i processen. Socialarbetaren har enbart sig själv som arbetsverktyg i sin yrkesutövning och därför måste hen lära sig att handskas med det. Det som i punkt ett beskrivs som yrkesutövarens värderingar tar långt tid att uppnå på grund av att socialarbetaren befinner sig i en komplex kontext samt att hen personligen involveras. Punkt tre som behandlar yrkesidentiteten menar Johansson och Lindgren (1999, s.21) inte med en gång är tydlig på grund av att socialarbetaren kan arbeta inom flera fält. Avgörande faktorer för att uppnå professionalitet är beroende av yrkesutövningens komplexitet samt den mängd av kunskap som ska samordnas (Johansson och Lindgren 1999, s.20). Yrkesverksamma socionomer i skolan är själva om att tillhöra denna yrkesgrupp, vilket avser skolkuratorer. De samverkar med andra yrkesgrupper vilket kan leda till att socionomens yrkesidentitet riskerar att gå förlorad. Det krävs därmed för socionomen att denna inte enbart har en kompetens inom yrkesområdet utan även en högre kunskap i att samordna (ibid).

De tre ovannämnda positionerna inom professionaliseringsprocessen lyfter fram komplexiteten i skolkuratorns arbete. Skolkuratorns arbete styrs av hens värderingar och denna har sig själv som arbetsverktyg. Med professionaliseringsprocessen kan vi skapa en

förståelse om hur olika skolkuratorers strategier ser ut i arbetet med hedersproblematik. Strategier innefattar skolkuratorers tillvägagångssätt för att etablera en relation med eleven. Det skolkuratoriva arbetet innefattar reflektioner av det egna arbetet, vilket kan synliggöra yrkesidentiteten samt de begränsningar och möjligheter som finns i arbetet med hedersärenden. Med hjälp av positionerna kan vi analysera hur skolkuratorers yrkesutövning påverkas utifrån yrkesidentiteten.

4.3 Rollteori

Aubert (1974, s.44) beskriver begreppet roll som summan av de normer som är kopplade till en specifik uppgift eller position. De förväntningar och normer en individ har påverkar i sin tur den roll man har. Förväntningar kan ha skapats av bland annat lagar, föreskrifter och uppdragsbeskrivningar (Lennéer Axelsson & Thylefors 2005, s. 84). En social roll bildas genom normer som är knutna till uppgifter inom tjänsten, enligt Aubert (1974, s.44) är arbetsuppgifter och den position den yrkesverksamma har betydelsefulla för rollen. Skolkuratorns roll tydliggörs här då yrkesrollen inverkar på andra yrkesverksamma inom skolan, bland annat rektor, lärare och elever. På så sätt har skolkuratorns yrkesroll förväntningar utifrån nämnda aktörer. Det finns tre begrepp som förklarar rollteori (Aubert 1974, s.44). Enligt Trost & Levin (2004, s.150) är begreppen position, förväntningar och roll. De normer och regler som den yrkesverksamma har i sin position beskriver termen förväntningar.

Lennéer Axelsson & Thylefors (2005, s. 87) menar att position eller status på arbetet är knutna till de förväntningar som finns. Det handlar om vilka arbetsuppgifter yrkesutövaren har och hur dessa ska utföras. Rollerna kan vara tydliga internt men det behöver inte innebära att dessa är tydliga utåt på grund av omständigheter som sker inom arbetsplatsen. Oklara förväntningar skapar utrymme för frihet att själv kunna forma sin roll. Det krävs en självständighet i förhållande till andras ståndpunkter. En problematik som uppstår på arbetsplatser är att det riktas olika förväntningar mot en och samma yrkesroll. Lennéer Axelsson & Thylefors (2005, s. 87) hävdar att gränser blivit oklara för vissa yrkesroller och att man träder in på andras ansvarsområden. Vidare menar Lennéer Axelsson & Thylefors (2005, s.89-90) att frågan om gränsöverskridandet återfinns i tvärprofessionella team, där det rör sig om i vilken utvidgning andra yrkesgrupper ska få utföra uppgifter som tidigare tillhört en särskild profession. Denna form av rollupplösning leder ofta till problem i samverkan och konflikter. På vilket sätt individen hanterar sina olika roller beror på hans personlighet. Det är

lättare för en individ att distansera sig när förväntningar blir många om denna har en jagstyrka och en självkänsla (Lennér Axelsson & Thylefors, 2005 s.92).

Frågan om rollöverlastning kan komma till uttryck när skolkuratoren arbetar med andra professioner där dessa kan ha andra förväntningar på yrkesrollen än vad kuratorn har. Det är viktigt för skolkuratoren att kunna sätta gränser gentemot andra professioner inom skolan eftersom gränserna inte ska tendera att bli otydliga. Ur en rollteoretisk synvinkel kan vi synliggöra kuratorernas uppfattningar om sina yrkesroller i arbetet med elever som blivit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare kan vi utifrån perspektivet också analysera hur yrkesrollen påverkas av de förväntningar som ställs mot skolkuratoren. Samverkan mellan skolkuratorer och andra aktörer i ärenden kring hedersproblematik kan också förstås med hjälp av det rollteoretiska perspektivet.

5. Resultat

Under detta avsnitt kommer vi att redogöra för resultatet av vårt empiriska material. Vi har valt att ge respondenterna fiktiva namn eftersom det då blir lättare att följa deras resonemang. Första rubriken "*definition av heder*" handlar om skolkuratorernas olika definitioner av hedersbegreppet. Vidare behandlas frågan om skolkuratorernas uppfattning, om det föreligger en koppling mellan heder och etnicitet, kultur och religion. Utifrån skolkuratorernas definitioner av begreppet kan vi skapa oss en förståelse kring att det finns flera aspekter att se på heder. I andra rubriken "*skolkuratorns ansvarsområde*" presenteras vad som ingår i det skolkuratoriva arbetet samt i vilka fall hedersärenden lämnas över till andra externa samarbetsaktörer. Syftet med att synliggöra skolkuratorernas ansvarsområden är att få en inblick i vilka arbetsuppgifter som ingår vilket tydliggör samarbetsaktörernas arbete.

Tredje rubriken "*skolkuratorns förhållningssätt till hedersproblematiken*" innehåller två underrubriker, "*skolkuratorernas strategier*" samt "*arbetet med myndiga elever*". Avsnittet synliggör hur skolkuratorerna förhåller sig till hedersproblematiken utifrån sekretess och anmälningsplikt. Vidare redogörs i den tredje rubriken skolkuratorernas sätt att identifiera hedersproblematik samt etablera en kontakt med eleven utifrån olika strategier. Slutligen innefattar rubriken skolkuratorernas förhållningssätt i arbetet med myndiga elever. Vi har valt att belysa skolkuratorernas förhållningssätt till hedersproblematik, för att få insyn i hur upplevelsen av skolkuratorers hantering av ärenden ser ut. Sista rubriken "*skolkuratorernas samverkan med andra aktörer*" inbegriper skolkuratorernas erfarenheter med andra interna och externa samarbetsaktörer i hedersärenden. Avsnittet används i syfte att presentera det

skolkuratoriva arbetet i samband med ärendeöverlämning samt den funktion samverkan med externa aktörer har. Rubrikerna har valts för att få en helhetsbild av hur hedersärenden hanteras från att det sker en identifikation av problematiken tills skolkuratoren börjar arbeta med eleven.

5.1 Definition av heder

Skolkuratorerna blev tillfrågade om deras egen definition av ordet heder. Syftet är att få en inblick i hur skolkuratorerna definierar heder på olika sätt utifrån tidigare erfarenheter. Med tidigare erfarenheter menas utbildningsbakgrund och arbetslivserfarenhet. Vi fick olika svar från skolkuratorerna. En av skolkuratorerna beskriver hedersbegreppet utifrån sin egen erfarenhet av arbetet med killar och tjejer på gymnasieskolan. Fyra av skolkuratorerna gav oss en övergripande beskrivning av ordet heder som överensstämde med definitionerna i tidigare forskning.

Som vi tidigare har nämnt förklarades begreppet heder på olika sätt. Vi frågade skolkuratorerna om de förknippade begreppet heder till religion, kultur och etnicitet vilket en av de gjorde.

Skolkuratoren Anna definierar heder enligt följande:

När jag tänker på ordet heder så tänker jag på killar och tjejer som jag träffar på skolan vars handlingsutrymme är begränsat. De måste hem direkt efter skolan och får inte välja sin partner fritt. Killarna får ofta hålla koll på sina systrar så att dem inte gör något som är fel i deras kultur.

Två av kuratorerna menar att heder i grunden handlar om ett kollektivistiskt synsätt där familjen, släkten och männen styr över kvinnornas frihet. Ytterligare en kurator talar om att heder är kopplat till familjens ära och familjens rykte utifrån hur ungdomar agerar.

Tre av skolkuratorerna förknippade hedersbegreppet med patriarkala strukturer. Skolkuratoren Anna uttrycker att det handlar om att tillvarata familjens intressen och menar att killarna håller koll på sina systrar så att dem inte gör något fel.

Endast en skolkurator uttryckte att det finns en koppling mellan heder, religion och kultur, detta grundas utifrån den kunskap hen fått från sin högskoleutbildning. Tre av intervjupersonerna argumenterar emot att heder är kopplat till religion, kultur och etnicitet. De menar på att det finns en bredare definition av begreppet heder. Ylva vill inte knyta heder

till religion och menar att det inte är något kulturellt fenomen utan det handlar om att leva i ett visst sammanhang där ett visst synsätt finns oberoende av religion. Vidare hävdar Ylva att om heder förknippas med en viss religion och en viss grupp människor leder det till generalisering. Denna generalisering kan resultera i att den enskilde utestänger synen på att det drabbar andra. Jessica understryker Ylvas resonemang om generalisering och påstår att konsekvensen blir ett skapande av ”vi och dem”. Jessica påpekar att hon inte vill använda sig av hedersbegreppet eftersom hon anser att det är för stigmatiserande för de berörda.

Sofia håller med samtliga kuratorer och anser att heder inte är kopplat till religion, men menar att hedersproblematik förekommer mer i vissa grupper. Hon talar om att heder inte är landsbundet utan beror på vart personen kommer ifrån och vart hen växt upp. Alla våra intervjupersoner har erfarenhet i hedersfrågan som grundas i utbildningar som rör hedersproblematik, vilket flera av skolkuratorerna benämnt är en nödvändighet.

5.2 Skolkuratorns ansvarsområde

Under denna rubrik redogörs det för hur skolkuratorerna beskriver sin professionella roll i förhållande till arbetsuppgifter och andra professioner.

Ylva beskriver sitt arbete på följande sätt:

Vi måste ha en bredd, vi har inte alltid djupet när det gäller alla problemområden. Därför är det viktigt att kunna se vilka kringresurser som finns och inte vara sådan som tycker att det är roligt att sitta med allting själv.

I de fall där det rör sig om hedersproblematik finns det inga direkta riktlinjer om hur skolkuratoren ska gå tillväga i enskilda ärenden, enligt skolkuratorerna. Utifrån intervjuerna har skolkuratorerna beskrivit att de arbetar med elever på individ- grupp och organisatorisk nivå. Vi har sammanställt skolkuratorernas beskrivningar av deras arbetsuppgifter. Först och främst arbetar dem på individnivå med förebyggande arbete som stödsamtal, individuella och motiverade samtal. På gruppnivå arbetar skolkuratorerna genom att vid behov närvara på föräldramöten och samarbets- och värderingsövningar. Vidare består skolkuratorernas arbete på organisationsnivå av kontinuerlig medverkan i elevhälsoteam (EHT), samarbete med bland annat socialtjänst samt barn och ungdomspsykiatri (BUP). Slutligen innefattar skolkuratorernas arbete samverkan inom skolan, handledning och konsultation till lärare samt förebyggande arbete.

Jessica talar om vikten av den professionella rollen där man som kurator bör veta vart gränsen för sitt ansvarsområde ligger.

När vi lämnar över ett ärende måste vi veta vad som är vår profession. Vi måste samverka med de andra aktörerna och lita på att de gör sin del av det. Jag är snabb på att antingen kontakta socialtjänst eller remittera till barn och ungdomspsykiatri om ärendet påkallar det.

Innan ett ärende skickas vidare till rätt instans har skolkuratoren möjligtvis haft samtal med eleven. Enligt Lina tar det fyra till fem samtalstillfällen innan hon lär känna eleven och kan veta vad ärendet handlar om. Om elevens problematik ligger utanför hennes ansvarsområde skickar hon det vidare till den instans som besitter den specifika kompetensen. Ylva uttrycker att skolkuratoren i första hand måste utgå ifrån vad som är bäst för eleven och därefter hjälpa denna, även om det handlar om att ta kontakt med ungdomsmottagning eller barn och ungdomspsykiatri (BUP).

I intervjuerna framkom att skolkuratorerna inte har ett ansvar vid överlämnande av ett ärende till socialtjänsten, men närvarar som stödkontakt vid bland annat möten på socialtjänsten och ungdomsmottagningen. Vidare förklarar skolkuratoren Sofia att relationen till eleven skapar känslan av ett ansvar att hjälpa i så stor utsträckning som möjligt. Jessica betonar betydelsefullheten kring att veta vad som är skolkuratorns ansvarområde, vad som förväntas för att inte riskera att gå in på samarbetsaktörernas ansvarsområde. Hon menar att det skulle underminera kvalitén i arbetet.

Jessica nämner ett exempel på vilka konsekvenser oklara roller kan medföra, hon menar att skolsköterskan tidigare hade hand om sociala ärenden och skolhälsovården. Idag har skolkuratoren en del av skolsköterskans tidigare arbetsuppgifter och arbetar med individuella samtal men även förebyggande och strukturellt. Ylva berättar att man på en arbetsplats där flera professioner samverkar ska respektera och dra nytta av varandras kompetens. Hon styrker sitt ställningstagande med ett exempel:

Om en elev inte förstår matematiken föreslår jag inte lösningar utan jag pratar med matematikläraren eller specialpedagogen om de kan hjälpa till. På samma sätt vill jag att läraren ska kontakta mig om en flicka har uttryckt att hon inte vågar gå hem för att hennes fader har uttalat sig om att flickan skickas till hemlandet.

Skolkuratoren Lina berättar vad som ligger inom ramen för hennes ansvarsområde och uttrycker att hon kan kontakta socialtjänsten om det föreligger oro för en elev. Socialtjänsten gör en förhandsbedömning av hur allvarlig situationen är och om en utredning behöver inledas eller inte. Ett exempel som synliggör skolkuratorns ansvarsområden i ärenden vad gäller hedersproblematik handlar om en flicka som hade en relation med en pojke. Skolkuratoren Sofia menar att vissa flickor tror att de har fria ramar och regler hemifrån, men det ges inga indikationer förrän en relation inleds. Konsekvensen för flickan i detta fall som hade relation med pojken blev att hennes syster började bli kontrollerande. Flickans familj fryste ut henne och pratade om henne i ett annat rum samtidigt som de var medvetna om att hon skulle höra. Skolkuratoren beskriver att hon i detta fall inte kunde föreslå ett samarbetsamtal, utan det första förfarandet var att efter några samtal med flickan identifiera om det förelåg en hedersproblematik eller inte. Om det föreligger en hedersproblematik hjälper Sofia eleven och vänder sig till specialister inom denna problematik som socialtjänst och polis. Specialisterna ger information, om eleven vill gå vidare med någon åtgärd ges information om det stöd och hjälp som finns.

5.3 Skolkuratorns förhållningssätt till hedersproblematiken

Flera av skolkuratorerna uttryckte svårigheten att identifiera om det rör sig om hedersproblematik, de menade därför att förhållningssättet gentemot flickorna är viktigt i arbetet. Hur skolkuratorernas förhållningssätt ser ut varierar i varje unikt ärende och flera av kuratorernas beskrivningar tydliggör att ingen dag är den andra lik.

Indikationer om att det kan röra sig om hedersproblematik menar Jessica inte klargörs förrän hon haft samtal med eleven. Ibland kan det handla om elevens höga frånvaro men att den underliggande orsaken exempelvis är ett planerat giftermål. Vidare menar hon att det även kan handla om att eleven gett uttryck för ett dåligt mående i form av huvudvärk, magont och har därför haft kontakt med skolsköterskan. Jessica uttrycker att:

När det är akut så får vi kännedom om det. När eleven går till skolsköterskan och uttrycker ett dåligt mående så vet vi oftast inte om det är akut.

Ett exempel på ett tillvägagångssätt som elever använt sig av belyser Ylva genom att beskriva hypotetiska samtal, där det inte är tydligt att det är ett hedersärende. Samtalen innebär att en elev tar kontakt med skolkurator och berättar om sin allra bästa vän om vad som händer hemma. Vidare ifrågasätter flickan om vad som hade hänt i det fall flickans bästa vän själv hade pratat med kuratorn. Skolkuratoren påstår att hon har en medvetenhet kring att vännens

uttryckta problematik berör flickan som sitter i rummet. Skolkuratoren nämner även att flickans bästa vän i samtalet med skolkuratoren får en bekräftelse på att hon inte har talat om något om sin egen situation. Detta kan även leda till att vännen kanske en dag vågar vända sig till kuratorn och berätta om sin situation. Ylva berättar att skolkuratoren har en anmälningsplikt om det finns misstanke eller kännedom om att ett barn far illa. Om en minderårig elev skulle bli utsatt för någon sorts våld menar Ylva att en orosanmälan måste göras till socialtjänsten och därmed hävs skolkuratorns sekretess. Skolkuratoren menar att hon inte kan göra en orosanmälan till socialtjänsten i hypotetiska samtal om inte flickan uttrycker att hon far illa.

Ytterligare exempel på ett ärende där det inte är tydligt om det föreligger en hedersproblematik. Ärendet handlar om en elev som ville åka till sin pojkvän och ville därför att Jessica skulle tala om det för hans moder. Eleven ville att kuratorn skulle meddela hans moder om att det rörde sig om en skolresa. En ytterligare faktor som kuratorn inte kunde arbeta med var att ändra elevens schema då denna inte får lov att stanna kvar på skolaktiviteter. Jessica resonerar kring att hon varken kan meddela elevens moder eller ändra schema, eftersom det inte är en alternativ väg för skolkuratoren att gå. Hon betonar vidare sin ansvarsskyldighet gentemot elever samt att man som professionell inte ser sina gränser, en gränslöshet som är problematisk. Det finns en god intention bakom att vilja hjälpa elever, menar Jessica men samtidigt sätts elevens säkerhet i fara.

Alla skolkuratorer berättar om vikten av att först skapa ett förtroende och möta personen som sitter i rummet. I arbetet med elever som blivit utsatta för hedersproblematik belyser alla skolkuratorerna betydelsen av att ge elever den tiden de behöver för att våga prata om sin situation. Lina förklarar att det är viktigt att informera om sekretess i mötet med eleven för att skapa en tillit och skapa en medvetenhet hos eleven om att informationen stannar hos henne. Skolkuratorerna belyser betydelsen av att ha en kunskap och kompetens om hedersproblematik och vara medveten om att varje elevs bakgrund är unik. Vidare menar kuratorerna att de genom sin kunskap om att elevers situationer kan se olika ut i hedersärenden vet hur de i praktiken ska agera.

Därav, betonar Ylva vikten av att lyssna av den enskildes situation innan en diskussion om lösningar förs fram, annars finns en risk att förlora eleven. Genom att vara tydlig med att myndiga elevers samtycke krävs för att kunna kontakta socialtjänsten i hedersärenden, menar alla skolkuratorer att elever återkommer till flera samtal.

5.3.1 Skolkuratorernas strategier

Skolkuratorers olika sätt att förhålla sig till elever med hedersproblematik blev tydligt utifrån kuratorernas beskrivningar. I intervjuerna framkom hur skolkuratorerna agerar i situationer där elever behöver hjälp för att exempelvis kunna stanna kvar i skolan och vara med på skolaktiviteter. Dessutom handlar det även om att man som kurator är tillgänglig på skolan för att skapa relation och låta elever komma när de behöver prata om sin situation. Jessica beskriver att hon går ut på elevernas raster och pratar med dem, hon uttrycker att det finns en kontinuerlig relation.

Vidare uttrycker Jessica:

Vi har pedagogiska måltider där jag sitter med eleverna under lunchtid och pratar med dem.

Jonas lyfter fram sin strategi och menar att han nästan aldrig är inne på sitt arbetsrum utan rör sig ute bland eleverna. Han förtydligar:

Min strategi rör sig om att fråga kring problemet innan problemet är så stort att eleven känner att han måste föra fram det, för då har jag vunnit. Om jag sitter på mitt rum så kanske eleven väntar och inte kommer till mig förrän problemet blivit stort.

Jonas berättar att han även går till matsalen och pratar med eleverna. Det är inte alla elever som vet vad en kurator arbetar med och vart den sitter. Jessica menar att eleverna tror att det måste ha hänt exceptionellt svåra saker för att de ska komma och prata med kuratorn. Vidare tar hon upp att elever inte tänker på att det kan handla om bland annat dålig sömn och koncentrationssvårigheter. I intervjuerna med skolkuratorerna framkommer vikten av att presentera sig för elever i början av första året på skolan och via skolans hemsida. Jessica betonar att det inte är alla elever som känner till vad en kurator är.

Skolkuratorn Anna uttrycker:

Jag är mycket ute och rör mig på de allmänna ytorna på skolan så att de flesta vet vem jag är.

Två av skolkuratorerna samtalade kring att elever vänder sig till "Jonas" och "Lina" och förbiser begreppet kurator. Lina förklarar att hon vill vara en person för eleverna och inte en myndighet. Skolkuratorn Jonas berättar om en enkät som delades ut till elever som har någon

sorts problematik där eleverna blev tillfrågade ifall de hade pratat med kuratorn. Majoriteten av eleverna svarade nej vilket Jonas ställde sig frågande mot eftersom han pratat med större delen av eleverna. Vidare uttrycker Jonas:

Vi formulerade om frågan till: Har du pratat med Jonas? Då svarade eleverna ja på frågan. Det jag tänkte på där är att jag är anställd som kurator men man går till Jonas.

Ytterligare en strategi i hedersärende som Jessica pratar om visar på hur man låter bli att dokumentera elevens frånvaro. I skolans system framkommer inte hur elevens frånvaro såg ut. Släktingar som går in och tittar efter elevens frånvaro, har inte kunnat se om eleven varit i skolan eller inte. Jessica nämner även att det finns särskilda omständigheter som talade för att CSN bidraget inte skulle dras in för eleven. Elevernas närvaro och frånvaro sköts av skolan och när närvaron är giltig och det föreligger synnerliga skäl har eleven rätt till CSN bidrag. Att inte skriva in elevens frånvaro menar Jessica utsätter inte eleven för någon fara och tillägger att skolan kan ta ansvar för detta tillvägagångssätt, eftersom det finns en studieplan där skolan kan säkra den måluppfyllelse som finns.

Skolkuratorn Anna hjälper elever med frågor och ansökningar till CSN. Anna anser inte att det är konstigt för eleverna att vända sig till henne när de har frågor kring sina studiebidrag. Vidare menar hon att det är bra när det exempelvis handlar om hedersrelaterade ärenden. Ibland kan det röra sig om tjejer som exempelvis inte kan gå till skolkuratorn med anledningen av att deras bröder går på skolan och kan se de gå in till kuratorn. Anna berättar om mötet med en flicka som inte ville att brodern skulle få reda på varför hon varit hos kuratorn:

Då får du en CSN ansökan när du lämnar mig, ser din bror att du varit hos mig så visar du bara ansökan och säger att jag undrar bara om mitt studiebidrag. För då vet alla elever att man går till mig om man vill prata om sitt studiebidrag.

Anna avslutar sin mening och tydliggör att hon utifrån denna situation inte blir en konstig person för elever eftersom de flesta kommer i kontakt med henne i samband med frågor om CSN. Hon tror att hon kan nå ut till eleverna genom att vara ute på skolans område eftersom hon då kan etablera en kontakt med eleverna. Anna menar att det inte handlar om att sitta inne på sitt arbetsrum och vänta på att folk ska komma dit som har stora problem. Anna förklarar

att det även handlar om att eleverna ska kunna prata om alldagliga saker vilket gör att det blir lättare för eleven att söka sig till henne och då blir hon inte en konstig person.

Två av skolkuratorerna visade på strategier som riktades mot en hel klass där kuratorerna arbetade med teman som kunde fördjupas genom diskussioner och erfarenheter med eleverna. Jonas berättar om att han till exempel börjat med något som kallas heta stolen och fyra hörn där han ger förslag och låter eleverna ta ställning till detta. Sedan förs diskussioner utifrån det och tanken är att inte hamna i något som säger att något är rätt eller fel eller att det ska vara på ett visst sätt. Eleverna ges möjlighet att diskutera utifrån sina egna tankar. Lina arbetade även med en klass där alla elever hade någon sorts problematik. Genom att arbeta med en hel klass menar Lina att det bidrar till diskussioner vilket hjälper eleverna mycket. Lina uttrycker att alla i klassen i stort sett hade ett stort behov av samtal med en vuxen. Hon använde sig av filmer som handlar om olika teman som bland annat kärlek och sorg. Ytterligare en aspekt på hur skolkuratorer kan arbeta med en hel klass synliggör Lina genom att benämna hur hon tidigare på en gymnasieskola arbetade med ämnet sex och samlevnad tillsammans med en annan lärare och skolsköterska. Skolkuratoren arbetade med värdegrundsarbete och planerade tillsammans med läraren och skolsköterskan hur lektionerna skulle se ut. Eleverna träffades fem till sex gånger och diskuterade om sex och samlevnad som även handlar om relationer vilket också leder oss in på religion och kulturer menar Lina. Hon betonar:

Många av eleverna kommer från andra länder och då diskuterar vi deras människosyn, syn på sex och samlevnad, relationer samt olika sexuella läggningar.

Avslutningsvis menar Lina att dessa tillfällen blev väldigt bra, det gjordes en utvärdering som visade på elevernas höga betygssättning. Dessa tillfällen bidrog till att Lina lärde känna eleverna och det blev lättare för dem att komma och prata med henne när de behövde. Hon uttrycker att hon vill vara Lina och inte kurator.

5.3.2 Arbetet med myndiga elever

I fall där eleven är myndig och far illa krävs det samtycke från eleven innan kontakt med socialtjänst får tas. Alla skolkuratorer har varit involverade i ärenden med myndiga elever. Ylva förklarar att hon i ett ärende med en myndig elev som lever i ett äktenskap med begränsningar som eleven tidigare inte haft hemma hos sin familj. Begränsningarna handlade om att eleven inte fick röra sig fritt, träffa vänner och själv gå hem till föräldrarna. I detta fall förhöll sig Ylva till elevens problematik och föreslog vilka möjligheter som fanns samt ifrågasatte vad eleven själv ville göra i den enskilda situationen. Hon tar även upp att det inte är det egna tyckandet som står till grund för vilka möjligheter som föreslås. Skolkuratoren betonar att varje människa har rätt att själv ta egna beslut över sitt liv.

Alla skolkuratorer menar att det i hedersärenden är eleven som är problemformuleraren eftersom det är hen själv som väljer hur mycket denna vill tala om kring sin problematik. Ylva betonar att eleven själv sätter ord på om hen upplever sin situation som ett problem. Hon hävdar att rollen som socialarbetare innebär att acceptera hur eleven ser på sin situation, men även om att öppna upp andra tankar och frågeställningar som eleven kanske tidigare inte funderat på. Ylva ger ett exempel på hur hon arbetar för att ge eleven ett bredare perspektiv på sin situation:

Jag accepterar att du tycker på det viset men har du någon gång funderat på hur dina föräldrar skulle reagera om du kom hem och träffade någon i skolan som du var jättekär i, hade det varit okej?

Sofia beskriver även att hon kan visa eleven vad det finns för alternativ men hon vill inte motivera hen till att ta ett beslut även om det föreligger förhållanden där eleven far illa. Utifrån hennes erfarenhet vill hon motivera eleven till samtalskontakt, medling eller samarbetsamtal, men eleven vill oftast inte ha den hjälp som erbjudits.

Enligt Ylva finns det elever som kommer tillbaka och bestämmer sig för att de kan leva med de begränsningar som finns i deras liv. Skolkuratoren menar att det inte är hennes uppgift att motivera eleven att lämna sin familj. Om eleven inte vill ha den hjälp som skolkuratoren erbjuder, kan skolkuratoren inte hjälpa hen. Hon menar att det kan vara svårt att veta att en elev blir psykiskt och fysiskt misshandlad utan att Sofia kan göra något. Det kan bli stora konsekvenser att gå emot elevens vilja om eleven inte vill ha den hjälp som erbjudits, enligt Anna. Hon förtydligar att det finns en risk för eleven att hen återvänder hem och då har skolkuratoren försatt hen i större fara än vad denna var från början. Familjen kan i detta fall bli

medveten om att eleven har berättat sin historia för skolkuratoren. Anna menar att hon i sådana ärenden inte har något handlingsutrymme utan förhåller sig till situationen genom att lyssna, stötta eleven samt ge klartecken på att hon hela tiden finns där.

5.4 Samverkan med övriga aktörer

Under detta avsnitt kommer vi att redogöra för erfarenheter skolkuratorerna haft gällande samarbetet med elevhälsoteamet, socialtjänsten och polisen. Med samarbete avses den kontakt skolkuratorerna haft med andra aktörer i samband med hedersärenden. Vi kommer att lyfta fram vilka typer av samarbete som förekommit. Vidare belyser vi skolkuratorernas erfarenheter kring vad som fungerat bra och mindre bra i samarbetet med andra aktörer.

Samverkan med socialtjänst kan bli aktuell vid kännedom om att det eventuellt rör sig om hedersproblematik. Skolkuratoren kan välja att rådfråga socialsekreterare om en anmälan ska göras eller inte.

Tre av skolkuratorerna talar om att de har direktkontakter till bland annat socialtjänst. Sofia berättar att:

När vi pratat ett tag och vi har identifierat att det finns eller kan finnas en hedersproblematik brukar jag erbjuda eleven att vi ska gå till x verksamhet. Det är både socialtjänst och polis, de är specialister på heder och pratar med elever, informerar dem. Om de inte vill gå vidare med någon åtgärd så handleder dem.

Lina pratar inte om en specifik verksamhet då hon beskriver hur direktkontakten med socialtjänst samt polis ser ut. Hon menar att:

Vi har en kontaktperson mot alla olika myndigheter. Jag har en direktkontakt på socialtjänstens mottagning, när jag känner att jag är orolig kallar jag in henne tillsammans med föräldrar och eleven. Jag uppger vad jag är orolig för, sen lyssnar socialsekreteraren av och gör en bedömning av hur pass allvarligt hon anser att det är. Hon kan också informera föräldrarna och eleven på vilket sätt de kan hjälpa familjen. Det är en frivillig insats, det blir ingen anmälan då.

Till skillnad från Lena och Lina berättade Anna att även hon har direktkontakter från bland annat socialtjänsten, kvinnohuset, ungdomsmottagningen, polisen, andra skolkuratorer samt skolsköterskan. Direktkontaktorna samverkar i ett så kallat ”hedersnätverk”, där nämnda aktörer utvecklat en handlingsplan rörande hedersproblematiken. Anna uttrycker:

Men jag tror att det är mycket nätverket som gör att jag har den känslan att jag vet vem jag ska vända mig till. Vi träffas i nätverket var tredje, fjärde vecka. Vi kan dra ärenden anonymt. Sen ibland kan det hända akuta saker, där jag känner att vi måste ha ett nätverksmöte och då ringer jag socialtjänsten, då har vi ett samrådsmöte. Då är det jag eller två representanter samt övriga som är inblandade i ärenden. Då diskuterar vi kring vad vi gör nu, hur vi går tillväga, vad vi gör för att hjälpa eleven bäst.

Sofia berättar om sin erfarenhet med x verksamhet:

När det gäller ungdomar under 18 år funderar jag på om det här är ett anmälningsärende eller inte. Socialtjänsten tar mig på allvar när jag ringer till dem. Jag har god erfarenhet utav den här verksamheten och brukar oftast ringa dem.

Lina berättar om att hon haft ett bra samarbete med både polis och socialtjänst. Anna som samarbetar med hedersnätverket betonar ett bra samarbete. Hon beskriver det på följande sätt:

Överlag tycker jag att det fungerar bra, jag vet oftast vem jag ska ta kontakt med. Det handlar mycket om att jag sitter i nätverket. Jag vet vilken handläggare jag kan ta kontakt med som besitter kunskapen om heder. Först och främst tar jag kontakt med dem som sitter i nätverket, eftersom de vet hur de ska förhålla sig till det.

Två av skolkuratorerna lyfter fram att de inte har direktkontakter från socialtjänst och polis som de kan vända sig till. Gemensamt har tre av de kuratorerna som inte haft direktkontakter berättat att de inte direkt har kunnat få kontakt vilket resulterat i att elever i akuta skeenden inte kunnat få hjälp. Ylva uttalar sig om en incident:

En gång blev jag kring kopplad och väntade på att få kontakt med någon på socialtjänsten. Jag väntade så länge att alla på socialtjänsten hann gå hem. Det slutade med att jag fick vänta på att socialjour gick i tjänst. Det blev en sen kväll. Sen fick dem hämta flickan på skolan.

Jonas menar att han i ett akutärende blivit hänvisad till telefontiden på socialtjänsten. Han uttrycker att det är problematiskt och frustrerande.

Vidare kan samverkan med socialtjänsten bli aktuell när skolkuratoren är med på möten tillsammans med eleven och socialsekreteraren. Fyra av våra intervjupersoner berättar att de följer med eleven om en önskan finns då möte med socialtjänsten bokats. Jessica beskriver sin yrkesroll i samverkan med socialtjänsten:

Jag kan följa med till socialtjänsten utredningar, ta samtal, ringa och vara pådrivande. När en elev behöver ha kontakt med socialtjänsten så är jag alltid med på mötena, annars tas inte ärendena på lika stort allvar.

Jessica betonar att socialtjänsten avslutar hedersärenden om familjen själva reder ut sin situation och motiverar med att eleven snart blir 18 år. Vid 18 års ålder har eleven själv rätt att bestämma om en anmälan ska göras eller inte. Ylva nämner att socialtjänsten inte hjälper eleven tillräckligt för att de inte alltid ser helheten och därför menar hon att hennes arbetsuppgift blir att fungera som elevens ombud. Hon berättar att:

När jag ser att det inte går bra följer jag med eleven på möten. Då kan jag fråga socialsekreteraren varför hon inte ringt upp eleven som bestämt eller ifrågasätta något som inte blivit bra.

Alla skolkuratorer berättar om att det finns ett elevhälsoteam på skolan där de samarbetar med annan skolpersonal. I elevhälsoteamet (EHT) sker ärendegång där både skolkurator, pedagoger, sjuksköterska, studie- och yrkesvägledare, specialpedagoger och rektor samarbetar. Tre av skolkuratorerna berättar att de inte brukade ta upp ärenden som rör hedersproblematik utan att ärendena rör sig om elevens frånvaro och skolgång. Sofia uttrycker:

Har jag en elev med hedersproblematik så tar jag inte upp det på elevhälsoteam eller till lärare.

Skolkuratoren Anna tar heller inte upp ärenden under möten med elevhälsoteamet utan vänder sig istället till rektor eller sjuksköterskan om hon behöver prata med någon. Hon hanterar annars det med berörda som exempelvis hedersnätverket.

Däremot uttrycker Jonas att han dagligen har kontakt med någon ifrån elevhälsoteamet. När det gäller akuta ärenden som rör hedersproblematik, menar Jonas att han samarbetar med skolsköterskan.

6. Analys

I avsnittet nedan presenteras utvalda delar av vårt resultat under olika rubriker som vi analyserat utifrån professionsteori, professionaliseringsprocessen och rollteori samt tidigare forskning. Under första rubriken redogör vi för hur skolkuratorerna definierar begreppet heder och gör en koppling till tidigare forskning. I nästkommande rubrik belyser vi skolkuratorernas upplevelser. I detta avsnitt har vi valt rubrikerna utifrån det empiriska resultatet som är; skolkuratorns förhållningssätt till hedersproblematiken och skolkuratorernas strategier. Vidare belyses skolkuratorernas sätt att förhålla sig till myndiga elever i hedersärenden samt förväntningar från eleven som ligger utanför skolkuratorns yrkesroll. Avsnittet analyseras utifrån rollteori och professionaliseringsprocessen samt tar avstamp i tidigare forskning. Slutligen analyseras skolkuratorernas erfarenheter av ansvarsområden och samverkan med andra aktörer som socialtjänst, elevhälsoteam och polis utifrån professionsteori och professionaliseringsprocessen.

6.1 Skolkuratorernas definition av heder

Skolkuratorerna har angivit olika definitioner av begreppet heder. Våra intervjupersoner hade skilda erfarenheter av utbildningsbakgrund och arbetslivserfarenhet. Skolkuratorerna som arbetat med flera hedersärenden använde sig i sin definition av orden ”kontroll”, ”begränsat handlingsutrymme”, ”kollektivistiskt synsätt” samt ”patriarkala strukturer”. Björktomta (2007, s.50) betonar att det inte finns en entydig definition av begreppet heder samt att det är svårt att ge en övergripande bild av begreppet. I litteraturen talas det även om vissa av begreppen som skolkuratorerna benämnt när det diskuterats om definitionen av heder. Begreppen som heder knyts an till i litteraturen är bland annat patriarkala strukturer, hederskod, arrangerade äktenskap, förtryck och våld (Sedem 2012, s.13; Jemteborn 2005, s. 12; Björktomta 2007, s.19). En av skolkuratorerna, Jonas definierade hedersbegreppet utifrån den kunskap hen fått från sin högskoleutbildning. Kuratorn använde sig inte av nämnda begrepp som resterande skolkuratorerna.

Skolkuratorerna använde sig av olika begrepp för att definiera begreppet heder, vilket kan understryka Björktomtans (2007, s.50) resonemang om att det inte finns en entydig definition. Hur ställer sig skolkuratorerna till att hedersbegreppet kopplas till kultur, religion och etnicitet? Jonas menar att anledningen till att man utsätts för hederförtryck är att religionen styrt tankar till ett visst förhållningssätt. Däremot ville inte tre av skolkuratorerna koppla ordet heder till kultur, religion och etnicitet utan menar att det finns en bredare definition av begreppet heder. Något som styrker skolkuratorernas resonemang är Björktomta (2007, s.18)

som hävdar att det inte finns någon koppling mellan ungdomar som utsätts för hedersproblematik på grund av kultur, etnicitet eller religion. Hedersproblematiken knyts snarare an till det Jemteborn (2005, s.1) benämner om utövning av kontroll mot någon i familjen. Kuratorn Sofia menar att heder inte binder sig till nationalism utan snarare i form av kulturell bakgrund. Kuratorerna Jessica och Ylva hävdar att hedersbegreppet inte bör kopplas till en viss religion. De menar på att det blir en form av stigmatiserande för de som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare belyser Ylva att generaliseringar av hedersbegreppet utesluter ett synsätt om att det kan drabba andra. Hennes påstående överensstämmer med Björktomta (2005, s.15), som hävdar att begreppets innebörd har olika betydelse beroende på vilket samhälle, samhällsgrupp och sammanhang det sätts i. Sofias uttryck för begreppet heder kan likställas med Riyadh Al-Baldawi (2003) resonemang som menar att familjens intressen inom den patriarkala strukturen kommer i första hand i relation till omgivningen (Jemteborn 2005, s.12).

Tre av skolkuratorerna kopplade begreppet heder till patriarkala strukturer, vilket innefattar att tillvarata familjens intressen samt brödernas kontroll över sina systrar. Både Sedem (2012, s.12) och Jemteborn (2005, s.1), menar att begreppet heder är kopplat till kvinnans sexualitet och familjens kontroll av kvinnans sexualitet, i syfte att upprätthålla hedern. Jemteborn (2005, s.4,12) hänvisar i sin avhandling till en rapport från Västra Götalands län (2004) samt Skåne län (2002) där ordet heder kopplas till flickor som lever i förtryckarstrukturer med strikta levnadsvillkor. Likvärt Björktomtas beskrivning av begreppet heder menar Jemteborn (2005, s.12) att det återfinns i familjer med patriarkala samhällsstrukturer.

Skolkuratorerna har skilda definitioner utifrån deras erfarenheter av det praktiska arbetet samt den utbildningsbakgrund som de har. De skolkuratorerna med en större erfarenhet av hedersärenden, kunde i ett bredare perspektiv ge sin analys och definition av hedersbegreppet. Kuratorerna kopplade det till de begrepp som tidigare nämnts som patriarkala strukturer samt begränsat handlingsutrymme. Begreppen kunde knytas an till de definitioner av hedersbegreppet som återfinns i Jemteborns (2005, s.12) avhandling och Björktomtas (2007, s.19) rapport. Vidare ville skolkuratorerna som hade en längre erfarenhet inte se hedersbegreppet tillhöra en specifik religion, kultur och etnicitet. Ett bredare perspektiv på hedersproblematik visade på skolkuratorernas medvetenhet kring att kunna identifiera vilken problematik det rör sig om i mötet med elever.

6.2 Skolkuratorernas upplevelser i arbetet med hedersproblematik

Enligt skolkuratorerna tar det tid innan det går att klargöra om det finns indikationer på hedersproblematik och betonar vikten av att först skapa ett förtroende samt ge elever den tid de behöver för att våga prata om sin situation. Ett sätt att skapa förtroende för eleven är att informera om sekretessen, vilket enligt Lina är av stor betydelse för att eleven ska få en bekräftelse på att informationen stannar hos kuratorn. Ett ytterligare sätt att skapa förtroende för eleven är att informera om skolkuratorns arbetssysslör, menar Jessica och Jonas.

Skolkuratorerna uttrycker att det inte är alla elever som har en kännedom om vad en kurator gör. Genom att skolkuratorn tydliggör vad som ligger inom ramen för hans profession blir det lättare för eleven att skapa ett förtroende och dela med sig av sin historia. Fox och Butlers (2007, s.97) undersökning visar på att eleverna ville ha information om skolkuratorns skyldigheter vad gäller sekretess vid första mötet. Eleverna antydde en betydelsefullhet att ha en kurator att prata med (ibid). Något som ytterligare styrker betydelsen för skolkuratorn att informera om sekretess framkommer i Alizadeh, Törnkvist et al. (2011, s.479).

Skolpersonal i artikeln benämner att sekretess är avgörande i mötet med elever, för att skapa ett förtroende. Eleverna informeras tydligt om sekretess reglerna samt kring omständigheter då sekretessen kan hävas (ibid).

Linas ställningstagande om sekretessen styrks i nämnda undersökningar och kan förstås utifrån skolkuratorns yrkesetik. Skolkuratorns skyldighet att informera om sekretessen kan tydliggöras med Lindgrens och Johnssons (1999, s.15) begrepp etiska regler. Etiska regler menar författarna är utmärkande för en profession (ibid). Den professionella som har etablerat kunskaper och förmågor under en längre tid är medveten om de etiska reglerna som styr förhållningsättet i arbetet med människor. Skolkuratorn har etiska regler som vägleder hen i arbetet och ger en ökad tydlighet i vad som förväntas i den professionella rollen. Det är en del av skolkuratorns profession att handla i enlighet med etiska riktlinjer som finns på arbetsplatsen. Konsekvenserna av att skolkuratorn inte berättar om sekretessen påverkar relationen till eleven och blir ett etiskt problem (ibid).

På vilket sätt vänder sig elever till skolkuratorn då de inte vågar berätta om sin historia? Vad innebär det för skolkuratorns förhållningssätt till dessa elever? Elevernas rädsla av att inte vilja dela med sig av sin situation har enligt Ylva föranlett till hypotetiska samtal. Ylva ger ett exempel på ett hypotetiskt samtal där eleven ifrågasätter vad som hade hänt ifall hans bästa vän pratat med kuratorn. På så vis betonar Ylva att eleven får en bekräftelse att hen inte berättat sin historia. En undersökning som gjorts av Alizadeh och Törnkvist et al. (2011,

s.480-481) visar också på skolpersonalens uttryck kring flickors rädsla för att dela med sig av sin historia och använder sig därför av strategier för att skolpersonal inte ska ta kontakt med socialtjänst eller familj. En strategi som synliggörs i undersökningen är att elever testar skolpersonal kring hur de hanterar det eleven berättat. Eleven beskriver delar av sin historia till skolpersonal, för att sen kunna få en bekräftelse på att informationen stannar hos personalen. En del elever vänder sig till skolsköterskan på grund av magont eller huvudvärk för att säkerställa en tillit till sköterskan (Alizadeh och Törnkvist et al. 2011, s.479). Vidare nämner skolpersonalen i undersökningen att flickornas rädsla kan leda till ett tidsfördröjande av problemet innan en vuxen involverats.

Problematiken leder till att eleven försöker lösa sina problem på egen hand. I undersökningen uppdagas det att elever med hedersproblematik väntar till sista året på gymnasiet innan de söker sig till kuratorn för att få hjälp (ibid). Erfarenheten som vår intervjuperson har av elever som strategiskt använder sin rädsla går att jämföras med Alizadeh och Törnkvists artikel. Elevernas användande av strategier grundar sig i en rädsla av att avslöja sin egen hemlighet (ibid). Resultatet av Ylvas och skolpersonalens erfarenheter i artikeln ser olika ut då det lyfts fram skilda exempel på strategier som eleverna använt. Däremot är orsaker till elevernas användning av strategier i exemplen ovan likvärdiga. Det handlar om elever rädsla att uttala sig om sin problematik.

Vidare är det centrala i vårt resultat att alla skolkuratorer i sitt förhållningssätt med hedersärenden, att eleven är problemformuleraren och hen som bestämmer själv vilka beslut som fattas. Skolkuratorernas resonemang om att elevens rätt att själv välja kan förstås utifrån Lennér Axelsson & Thylefors (2005, s.150) begrepp position. Position är knuten till de förväntningar som finns utifrån normer och regler på skolkuratorns arbetsplats. Sofia betonar att hon till elever som blivit utsatta för hedersproblematik kan ge alternativ till lösningar som samtalskontakt, medling eller samarbetsamtal. Hon menar även att det kan vara svårt att ha en kännedom kring att en elev blir psykiskt eller fysiskt misshandlad men att eleven själv valt att inte ta emot den hjälp som erbjudits. Skolkuratorns ställningstagande kan sättas i relation till Brantes (2009, s.25) aspekt av profession och autonomi. Kuratorns autonomi begränsas eftersom eleven styr över vilka förslag till lösningar som kuratorn kan erbjuda (ibid). Den begränsade autonomi gör att skolkuratorn inte kan hjälpa eleven i den enskilda situationen på grund av att eleven ställer sig motvillig till de förslag på lösningar som ges. Däremot uttrycker Ylva att hennes uppgift inte är att motivera eleven att exempelvis lämna sin familj trots att eleven uttryckt att hen far illa.

Utifrån alla skolkuratorernas upplevelser finns det elever som bestämmer sig för att acceptera sin tillvaro som väljer att leva efter de begränsningar som återspeglar deras vardag. Det kan bli stora konsekvenser att gå emot elevens vilja om eleven inte vill ha den hjälp som erbjudits, menar Anna. Hon utvecklar sitt resonemang och menar att det finns en risk för eleven att hen återvänder hem, i detta fall har eleven satts i större fara än vad hen var från början. Samtidigt tillägger Anna att även familjen blir medveten om att eleven delat med sig av sin historia till kuratorn. Fox och Butler (2007) hävdar i Alizadeh, Törnkvist et al. (2011, s.482) artikel att kontakt med skolkuratorn kan vara ett skäl för vissa flickor att straffas av sina familjer om det kommer till deras kännedom. Anna menar att man som professionell förhåller sig till eleven genom att lyssna och stötta.

Skolkuratorernas upplevelser av att flickor accepterar att leva med de begränsningar som finns i vardagen kan likställas med Björktomtans (2007, s.40) rapport, kring att många flickor inte upplever att det är ett problem att deras familjer lever efter speciella värderingar. Björktomta (2007, s.40) lyfter upp att många flickor accepterade värderingarna kring exempelvis att oskulden bevaras innan giftermål. Föräldrarna accepterade flickorna så länge de höll sig inom ramen för föräldrarnas villkor. Även om flickorna inte hade samma rörelsefrihet som sina skolkamrater menar Björktomta (2007, s.40) att flickorna kunde hantera det. Gemensamt för alla skolkuratorer är att det i arbetet med hedersproblematiken är eleven som sätter ord på sin situation samt om hen upplever denna som ett problem. Vidare visar resultatet av vår studie att alla skolkuratorer utgår från elevens vilja i frågor om vilka lösningar som finns. En viktig faktor som lyfts fram av alla våra respondenter är vikten av att inte gå emot elevens vilja. I enlighet med en skolkurator skulle det leda till att situationen förvärras. Skolkuratorernas upplevelser gällande grunden i förhållningssättet med arbetet kring hedersproblematiken, åtskiljer sig inte så mycket. Alla betonar vikten av att ständigt vara stöttande i mötet med eleven oavsett vilket beslut hen tar.

I vilka situationer kan då skolkuratorn hjälpa elever som lever med begränsningar i sin vardag utan att frångå sin professionella roll? Jessica delar med sig av en erfarenhet kring en elevs situation som vi tidigare berört i resultat avsnittet under rubriken ”skolkuratorns förhållningssätt till hedersproblematiken”. Skolkuratorns ställningstagande i detta ärende är att ta ansvar för att meddela elevens vårdnadshavare eller göra en ändring av schemat. Vidare menar kuratorn att hen har en ansvarsyldighet gentemot elever och att man som professionell måste se sina gränser. Å andra sidan uppdagas det i Alizadehs, Törnkvists et al. (2011, s.481) artikel att skolpersonal planerade ”hemliga vägar ut” tillsammans med flickor om det inte

fanns andra lösningar. För att skolpersonal skulle skapa en frizon för flickor i form av att möjliggöra deltagande i skolaktiviteter, kunde en förändring av skolschema utföras utan föräldrarnas vetande. Här skildras en tydlig gräns på hur skolkurator kan förhålla sig till flickor med hedersproblematik innanför och utanför skolans område. Om aktiviteten hade någon form av skolkoppling fanns det möjligheter för ”utvägar”. Elevers förväntningar på skolkuratoren sätter hen i ett dilemma i förhållande till den professionella rollen. Lennéer Axelsson & Tylefors (2005, s.84), understryker att elevers förväntningar på kuratorns auktoritet utanför skolans område är högre än vad yrkesrollen innefattar. Skolkuratorns sätt att resonera kring hur hen ska agera i olika situationer kan även sättas i relation till Johnsson och Lindgrens (1999, s.19) resonemang om den professionellas reflektion av det egna arbetet. Kuratorns reflektioner gör det möjligt att hantera nya situationer som tidigare inte uppkommit och skapar insikt om det egna arbetssättet.

6.2.1 Skolkuratorernas strategier

Som i föregående avsnitt om skolpersonalens planerade ”hemliga vägar ut” berättar Jessica och Anna om deras strategier i arbetet med hedersärenden. Jessica nämner att hon inte dokumenterar elevens frånvaro i syfte om att anhöriga inte ska upptäcka om eleven inte närvarat i skolan. Anna berättar att elever ibland har frågor kring CSN och vänder sig därför till henne. Elever som har kontrollerande syskon på skolan har en rädsla av att bli upptäckta om de skulle prata med skolkuratoren. Anna brukar därför ge dessa elever en CSN ansökan som de kan visa för sina syskon och bekräfta det med att besöket hos kuratorn varit i syfte om frågor kring CSN bidraget. Alizadeh, Törnkvist et al. (2011, s.479) tydliggör strategier för hur skolpersonal går tillväga i mötet med flickor för att visa tillgänglighet. Skolpersonalen befinner sig i skolkorridorerna och i cafeterian i syfte att dela med sig av sina erfarenheter om egna misstag de begått under ungdomsåren. Tillgänglighet är enligt Alizadeh, Törnkvist et al. (2011, s.479) en viktig faktor i interaktionen med eleverna. De menar på att skolpersonalen skall prata om andra svårigheter eller erfarenheter, för att synliggöra att skolkuratoren finns till tjänst för alla former av problematiska frågor som eleverna vill ställa. Både Jonas och Anna uttrycker att de inte sitter inne på sina arbetsrum utan finns tillgängliga på skolområdet. Enligt Anna bidrar det till relationsskapande med eleverna samt att de får en bild av att man kan tala om alldagliga saker med kuratorn.

Skolkuratorernas olika sätt att skapa strategier kan förstås tydligare utifrån professionaliseringsprocessen. Johnsson och Lindgren (1999, s.19) menar att den professionella yrkesutövarens kunskaper och förmågor under en längre tid beskrivs utifrån

olika positioner. Den första positionen beskriver skolkuratorns värderingar som bland annat klargör uppfattningar inom yrket. Skolkuratoren har enbart sig själv som arbetsverktyg i sin yrkesutövning. Utifrån denna yrkesutövning skapar kuratorn sina egna strategier som grundar sig i dennes yrkesidentitet (Johnsson och Lindgren 1999, s.21). Johnsson och Lindgren (1999, s.19) nämner att en bestämd yrkesidentitet ökar den professionelles självförtroende i de arbetsuppgifter som utförs och på så vis synliggörs yrkets förtjänster och begränsningar. Genom att det finns en medvetenhet hos både Anna och Jessica kring att det kan ske en kontroll av både släktingar och syskon i hedersärenden har de skapat sig skilda strategier för att nå fram till eleverna. Med hjälp av strategierna har skolkuratorerna bildat sig en uppfattning om vilka förtjänster och begränsningar det finns i arbetet med elever som har en hedersproblematik.

Resultatet av vår studie har visat att två av skolkuratorerna använder sig av skilda strategier för att skapa en kontakt med eleverna och underlätta för den enskilde. Vårt resultat kan sättas i relation till det som Alizadeh, Törnkvist et al. (2011, s.482) benämner som ”hemliga vägar ut”, där andra exempel synliggörs. Våra intervjupersoner har skapat sig strategier för att hjälpa elever med hedersproblematik då de vet att en kontroll av familjemedlemmar förekommer. Slutsatsen är att våra intervjupersoner upptäckt vilka möjligheter och hinder som finns i arbetet med elever som har en hedersproblematik och utifrån dessa skapat sig strategier.

6.2.2 Skolkuratorernas samverkan med andra aktörer

I intervjuerna med skolkuratorerna framkom att det inte finns tydliga riktlinjer i arbetet med hedersproblematik. En av skolkuratorerna beskriver det skolkurativa arbetet och lyfter fram att det inte finns en fördjupad kunskap inom alla problemområden. Gemensamt för skolkuratorerna är att det i hedersärenden ibland inte är tydligt kring hur man ska agera i varje enskilt ärende. Det första förfarandet som alla skolkuratorer lyfter fram är att hedersärenden måste identifieras innan andra samarbetsaktörer kopplas in. För att identifiera om hedersproblematik föreligger eller inte benämner alla skolkuratorer att det tar fyra till fem samtalstillfällen. Skolkuratoren kan i detta fall ge eleven stödsamtal, motiverande samtal och individuella samtal.

När skolkuratorerna har frågor kring hedersärenden vänder de sig till andra aktörer som socialtjänst och annan personal på skolan. I mötet med socialtjänst är skolkuratoren en stödkontakt för den enskilde vilket innebär att eleven kan informeras om vilka insatser som

finns utifrån elevens situation. Skolkuratoren samverkar ständigt med andra yrkesgrupper vilket Johnsson och Lindgren (1999, s.27-28) menar kan påverka yrkesidentiteten. Johnsson och Lindgren (1999, s.27) menar att just skolkuratoren är den enda i sin yrkesgrupp i arbetet med andra professioner, vilket kan förklara kuratorns position i skolan. Därför menar Johnsson och Lindgren (1999, s.27) att kraven på skolkuratoren höjs avsevärt. Skolkuratoren måste ha kunskap inom sitt arbetsområde samt besitta en hög kompetens i samverkan med andra aktörer inom institutionen. Däremot påstår Johnsson och Lindgren (1999, s.23) att yrkesidentiteten kan stärkas genom att skolkuratoren specialiserar sig inom yrkesområdet. Jessica betonar vikten av att veta vad som ligger inom ramen för skolkuratorns ansvarsområde. Hon poängterar även vad som förväntas av kuratorn i fråga om att utföra andra samarbetsaktörers ansvars uppgifter.

Att veta vad som ligger inom gränsen för en yrkesgrupp samt den kontroll som finns över arbetsuppgifterna betecknar Eriksen och Molander (2008, s.161) samt Fauske (2008, s.48) för jurisdiktion. Jessica förtydligar att konsekvensen av att gå in på varandras ansvarsområden skulle innebära att kvalitén i arbetet undermineras. Detta understryker även Lennéer Axelsson & Thylefors (2005, s.87) och hävdar att, gränserna för yrkesrollen på en arbetsplats kan bli oklara om det riktas olika förväntningar mot en och samma yrkesroll vilket man benämner med begreppet rollupplösning. Oklara gränser för yrkesrollen kan vidare medföra att man träder in på andras ansvarsområden (ibid). Ett exempel på rollupplösning som Jessica benämner är att sjuksköterskan tidigare hade hand om sociala ärenden och skolhälsovården. I dag har skolkuratoren tagit över sjuksköterskans arbete om sociala ärenden.

Utöver samverkan med socialtjänst och polis har skolkuratorerna en intern samverkan med elevhälsoteamet. Inom elevhälsoteamet tas ärenden kring heder inte upp utan det är skolrelaterade ärenden som diskuteras. Ylva tar upp ett exempel som understryker vikten av att visa respekt samt dra nytta av varandras kompetens då man arbetar med olika professioner. Hon menar på att lärare som får kännedom om en elevs situation ska vända sig till skolkuratoren och inte hantera ärendet själv. Ylvas mening kan förklaras med Eriksens, Molanders (2008, s.161) samt Fauskes begrepp jurisdiktion där gränser för olika professioner inom skolan förtydligas och hålls inom ramen för de förväntningar som finns på yrkesrollen. För att skolkuratorns yrkesroll ska bli tydlig menar Brante (2009, s.25) att hen måste hålla sig inom jurisdiktionens gränser för att kunna se professionens inflytande och begränsningar i förhållande till andra samarbetsaktörer internt och externt. Då skolkuratorns yrkesroll är

tydlig i förhållande till andra professioner hävdar Brante (2009, s. 25) att yrkesintegriteten förstärks.

Skolkuratorernas erfarenheter kring samverkan med andra aktörer blev tydligt i frågan om hur de går tillväga i hedersärenden. Samtliga skolkuratorer berättade om hur samverkan fungerade med bland annat socialtjänst. Vid kännedom om att det eventuellt rör sig om hedersproblematik nämnde skolkuratorerna att socialtjänst blir inkopplad. Tre av skolkuratorerna nämner att de har direktkontakter till socialtjänst och andra myndigheter vilket hjälper de i arbetet med flickor som har en hedersproblematik. De skolkuratorer som har en direkt kontakt upplever att de har en god erfarenhet eftersom de vet vem de ska vända sig till. Däremot betonar övriga skolkuratorer som inte har direktkontakt att de i akuta situationer har den hjälp som behövts uteblivit. Ylva och Jonas har upplevelser av att ha blivit kring kopplade eller hänvisade till telefontiden då de varit i kontakt med socialtjänsten. Jessica understryker deras upplevelser genom att belysa att hon alltid är med eleven på möten hos socialtjänsten om hen samtycker, annars tas inte ärendet på lika stort allvar. De los Reyes (2003, s.24) synliggör skolkuratorernas ställningstagande genom att lyfta fram att flickor i kontakt med socialtjänst inte tas på allvar på grund av att deras situation missbedömts och missförstås.

Som vi tidigare nämnt om vikten av att veta vad som ligger inom ramen för skolkuratorers ansvarsområde uttrycker Lina att då elevens problematik identifieras och det ligger utanför hennes ansvarsområden skickas det vidare till den instans som innehar kompetensen. Ylva understryker Linas resonemang och menar att det är bäst för eleven att denna får kontakt med rätt person och myndighet. Linas påstående kan förstås utifrån Hasenfeld (1983) som menar att skolkuratoren inte har ett begränsat kunskapsområde vilket innebär att de heller inte har en fördjupad kunskapsgrund (Johnsson och Lindgren 1999, s.22). Konsekvensen av detta blir att gränser för skolkuratorns självständighet påverkas och kännetecknar en semiprofession (ibid 1999, s.16). Skolkuratorns autonomi påverkas eftersom de är underordnade andra grupper vilket innebär att det centrala i yrkesrollen är att samordna med andra aktörer (ibid).

7. Slutdiskussion

Denna studie bygger på olika skolkuratorers erfarenhet och insyn i arbetet med elever som har en hedersproblematik. Skolkuratorerna har skilda definitioner av ordet heder utifrån utbildningsbakgrund och arbetslivserfarenhet. De erfarna skolkuratorerna uttryckte sig i fråga kring hedersproblematiken och hedersrelaterat våld med hjälp av begreppen ”kontroll”, ”begränsat handlingsutrymme”, kollektivistiskt synsätt” samt ”patriarkala strukturer”. Vidare kan man även konstatera att detta samstämmer med de begrepp som används i Sedems (2012, s.12), Jemteborns (2005, s.12) avhandling samt Björktomtas (2007, s.19) rapport. Nämnvärt är att belysa skolkuratorernas definition av heder som grundar sig på förmågan att kunna ha ett helhetsperspektiv i arbetet med elever. Utifrån skolkuratorernas sätt att definiera ordet heder blev det för oss tydligt att alla hade ett kritiskt tänkande eftersom de flesta kuratorer inte ville koppla hedersbegreppet till en viss kultur, etnicitet och religion. Skolkuratorernas kritiska tänkande visar på att hedersproblematik kan drabba alla människor oavsett bakgrund.

I och med problematiken kring hedersrelaterat våld infinner många kuratorer ett dilemma då de unga flickorna känner en viss oro för att samtala om sin problematik. Skolkuratoren har därför en vital uppgift i att skapa ett förtroende. I vissa sammanhang kunde flickor bygga upp olika strategier för att inte avslöja sin egen problematik vilket en av de intervjuade skolkuratorerna kunde avläsa. Det tyder på kuratorns erfarenhet att kunna identifiera om det eventuellt föreligger en problematik. Erfarenheten bygger också på att man som professionell kan sätta gränser inom ramen för sitt ansvarsområde vilket framgick i flera av intervjupersonernas berättelser. Vidare konstaterades det att samtliga skolkuratorers skolkuratativa arbete utgår ifrån individ-grupp och organisationsnivå. Det finns inga direkta riktlinjer för hur skolkuratorerna ska gå tillväga i enskilda hedersärenden vilket kan ifrågasätta skolkuratorns profession. Är skolkuratorns position bunden till andra professioner?

Vårt resultat av analysen har visat på att skolkuratoren samverkar med andra aktörer i hedersärenden. Kuratorn tar inga beslut i hedersärenden utan kan erbjuda olika former av samtal och fungera som stödkontakt i den drabbade individens kontakt med andra myndigheter. Utifrån den erfarenheten som våra intervjupersoner har haft i hedersärenden har vi fått en uppfattning om att kuratorn har en samordnad funktion i förhållande till andra professioner. Några utav skolkuratorerna tydde på en dålig och negativ erfarenhet av samverkan med socialtjänsten vilket vi inte kan styrka eftersom vår studie inte beaktar socialsekreterarnas perspektiv. Hur hade resultatet sett ut om båda perspektiv hade undersökts i denna studie? Om studien hade inkluderat socialsekreterarnas perspektiv hade vi kunnat få

ett bredare perspektiv på hur socialtjänsten hanterar ärenden som skolkuratorerna lämnat över. På det sättet synliggörs också var det brister i hanteringen av ärenden.

En intressant aspekt är att skolkuratorerna i sitt tankesätt kring hedersärenden utgick från elevens vilja vilket betyder att inga beslut fattades utan hans vetande. Det kan leda till att kuratorernas autonomi begränsas då de inte kan ge eleven den hjälp hen behöver även om kuratorn är medveten om vilka faror som kan uppstå. Trots att skolkuratorer har en frihet att kunna utforma sitt eget arbetssätt kan vi synliggöra att kuratorn i vissa situationer inte kan följa sina egna förslag till lösningar. Kuratorn sätts här i ett dilemma som vi påstår kan resultera i att eleven inte får hjälp. En slutsats som vi kan dra kring skolkuratorernas arbete med elever är att det inte alltid finns en lösning på problemen. Kuratorns jobb blir då att stötta, lyssna samt konstruktivt kunna ge den drabbade eleven olika redskap att hantera sin situation självgående. Samtliga skolkuratorer har i denna studie synliggjort hur de på olika sätt skapat strategier för att nå ut till eleverna. Våra tankar väcktes kring hur skolkuratorerna utformade sina egna strategier eftersom vi ställde oss ifrågasättande till ett förfarande. Att kuratorn inte väljer att dokumentera elevens frånvaro på grund av att släktingar inte ska se om hen varit i skolan. Hur kan skolkuratorn i detta fall veta att eleven talat uppriktigt om sin hemsituation? Sätts inte skolkuratorns professionella roll i fara när eleven befinner sig utanför skolan och kuratorn inte kan ta ansvar?

Hanteringen av hedersärenden på gymnasieskolor behöver forskning i större utsträckning. Olika kommuner har utgivit handlingsplaner för elever med hedersproblematik samt till alla som i arbetet möter denna problematik. Det finns däremot ingen handlingsplan för hur skolkuratorer ska gå tillväga i hedersärenden som är gemensam för alla skolor vilket även en skolkurator har belyst behovet av. Vi ser ett behov av mer forskning kring hur skolkuratorer samverkar med andra aktörer i hedersärenden. En aspekt som vi funderat kring är varför kommuners samverkan med socialtjänsten skiljer sig åt avsevärt. En del skolkuratorer i vissa kommuner har direktkontakter till socialtjänst, polis och andra myndigheter medan vissa kommuner saknade just den kontakten. En tanke är om skolkuratorernas samverkan med andra aktörer förbättras samt en konstant direkt kontakt som ständigt är tillgänglig. Om införandet av direktkontakter hade införskaffats i varje kommun hade det blivit annorlunda i samverkan mellan aktörerna?

8. Referenslista

- Alizadeh V., Törnkvist L. & Hylander I. (2011) *Counselling teenage girls on problems related to the 'protection of family honour from the perspective of school nurses and counselors*. *Health and Social Care in the Community*, 19(5), s. 476–484.
- Aubert V. (1974) *Socialt samspel*. 4. uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Björktomta S. (2007) *Personalens möten med utsatta flickor-arbete mot hedersrelaterat våld*. Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie nr 48, Stockholm: Forskningsavdelningen, s. 3-66.
- Björktomta S. (2005) *Unga kvinnor, frihet och heder- om socialt arbete och hedersrelaterat våld*. Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie nr 37, Stockholm: Elanders Gotab AB, s. 3-66.
- Brante T. (2009) ”Vad är en profession? – Teoretiska ansatser och definitioner” i Lindh M. (red) *Vetenskap för profession*. Rapport 8. Borås: Högskolan i Borås. s.15-34.
- Bryman A.(2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber AB
- Carbin M. (2010) *Mellan tystnad och tal- flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik*, Stockholm: Elanders.
- Carbin M. (2014) *The requirement to speak: Victim stories in Swedish policies against honour-related violence*. *Women's Studies International*, Forum 46, s. 107–114.
- De los Reyes P. (2003) *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Integrationsverkets skriftserie IV. s. 5-45.
- Denscombe M. (2000) *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksen, E.O. & Molander, A. (2008) ”Profesjon, rett og politikk” i Molander & Terum (red) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fauske, H. (2008) ”Profesjonsforskningens faser og stridsspørsmål” i A. Molander & L I. Terum (red) *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fox C. and Butler I. (2007) *If you don't want to tell anyone else you can tell her': young people's views on school counselling*. *British Journal of Guidance & Counselling*, 35 (1). s.97-114.

Jemteborn A.(2005) *Å stå på sina egna ben- En fallstudie om en flicka i en hederskultur och hennes motstånd mot att inordna sig efter släktens krav*. Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete, Socialhögskolan.

Johnsson & Lindgren. (1999) ”Yrkesroll och professionalitet” i Bernler G, Cajvert L, Johnsson L & Lindgren H. *I psykosocialt, arbete idéer och metoder*. Stockholm: Författarna och Bokförlaget Natur och Kultur.

Jönsson H. (2010) *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning och socialt arbete*. 1. uppl. Malmö: Liber.

Lennér Axelson B. & Thylefors I. (2005) *Arbetsgruppens psykologi*. 4. uppl. Stockholm: Natur och kultur.

Lorentzen M.(2008) *Multikulturella visioner-Hedersrelaterat våld och socialt arbete i medierna*. Växjö universitet. Rapportserie i socialt arbete. Nr 6

Molander, A & Terum L-I. (red. 2008). *Profesjonsstudier*, Oslo: Universitetsforlaget.

Nationellt Center för kvinnofrid (2010) *Hedersrelaterat våld och förtryck- en kunskaps- och forskningsöversikt*. Uppsala universitet. s.9-57.

Neuman W. Lawrence (2006) *Social research methods – qualitative and quantitative approaches* (red). Boston: Pearson/ Allyn and Bacon.

Sedem M. (2012) *Rädsla för förlust av liv och heder*. Stockholm universitet.

Socialstyrelsen (2010) *Vänd dem inte ryggen, utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck*. s. 3-58.

Trost J. & Levin I. (2004) *Att förstå vardagen: med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetik inom samhället och humaniora*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

8.1.1 Internetkällor

De Geergymnasiet (2007) Norrköpings kommun (elektronisk)

http://www.degeer.norrkoping.se/pdf/handlingsplan_hedersrelaterat_vald.pdf (2014-11-24).

SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet (elektronisk)

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/ (2014-11-24).

Örebro kommun (2013) (elektronisk)

<http://www.orebro.se/download/18.40cd39de13f46d0037980009341/1392724441023/Handlingsplan+mot+hedersrelaterat+v%C3%A5ld+och+f%C3%B6rtryck+2013-2016.pdf> (2014-11-24).

9. Bilaga 1

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

- Hur länge har du arbetat som skolkurator? Vad har du tidigare arbetet med?
– Ålder, utbildning och erfarenhet
- Vill du berätta kort om din roll som skolkurator i arbetet med övrig personal och elever?

Hedersrelaterat våld och förtryck

- Hur skulle du definiera hedersbegreppet/problematiken?

Skolkuratorns roll

- På vilken arbetsplats har du kommit i kontakt med hedersproblematik (tidigare, nuvarande)?
- Hur vanligt förekommande är det med problematiken på de arbetsplatser du är/varit verksam på?
- Hur många fall har du varit involverat i? Skulle du kunna berätta om något av dessa fall?
- Vad rör sig fallen oftast om? (våld, förtryck, giftemål, kontroll, begränsningar i skolan vardagen)
- Hur upptäcks hedersproblematik? Vilka svårigheter finns?
- Hur påverkas din roll i kontakten med elever som blivit utsatta?
- Vilka svårigheter anser du finns inom ramen för ditt handlingsutrymme?

Handlingsplan och handlingsutrymme

- Finns det handlingsplaner avseende hedersproblematik? Vilka?
- Anser du att det finns tillräckligt med arbetsverktyg för att ni ska kunna agera i fall där denna problematik finns?
- I vilken utsträckning används handlingsplanerna?
- Vilka tillvägagångssätt finns vid misstanke om hedersproblematik?
- På vilket sätt bedömer du allvarlighetsgraden i ett ärende?
- Hur prioriteras ärenden som berör området?

Insatser

- Vilken roll har du som skolkurator i eventuella insatser?
- Finns det insatser från skolans sida? Vilka?

– Socialförvaltning

Samverkan

- Hur ser samverkan ut med övriga aktörer? (övrig personal på skolan, socialförvaltning och polis)
- Vilka svårigheter finns i samverkan?
- Hur resonerar du kring att göra en anmälan i fall där eleven far illa?
- Vilka överväganden sker innan en anmälan görs?
- Vilka konsekvenser kan uppstå vid en anmälan?
- Hur skiljer sig denna problematik i förhållanden till andra fall?

Orsaker

- Vad tror du är orsakerna till att hedersproblematik uppstår?
- Vilka bakomliggande faktorer finns i fall där problematiken föreligger?

– strukturella, individuella

- Finns det en koppling mellan heder och tradition, kultur och religion?
- Vilken inverkan har föräldrar på elevens situation?

– Normer, förhållningssätt, levnadssätt

Målgrupp

- Vilken målgrupp arbetar du med?

Kunskap

- Hur ser du på din kunskap kring ämnet?

– Utbildning, praktisk erfarenhet

- Hur påverkar denna kunskap dig i ditt dagliga arbete?

Övrigt

- Finns det något annat som vi inte nämnt som du vill tillägga?